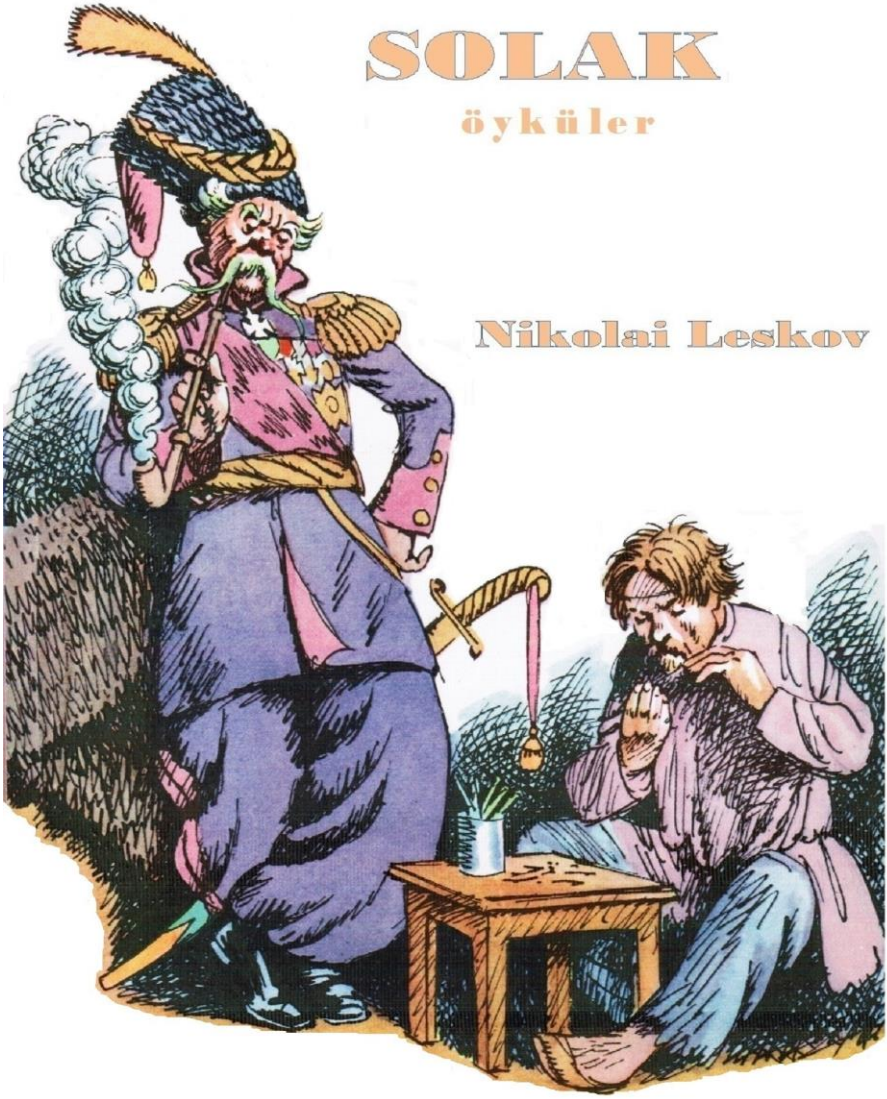
SOLAK

öyküler

Nikolai Leskov

Çeviren: Emin E.

SOLAK

SOLAK

Öyküler

Nikolai Leskov

İngilizceden çeviren: Emin E.

Bu çeviri, gönüllü bir çalışmanın ürünüdür.

İletişim: eminvee@gmail.com

Nisan 2014

İÇİNDEKİLER:

Solak……6

İhtiyar Dahi……62

Mühendisler Şatosu'ndaki Hayalet……..76

SOLAK

Tulalı Şaşı Solak ile Çelik Pirenin Masalı

1

Viyana Kongresi [1]sona erdikten sonra Çar Alexander Pavloviç, Avrupa'daki değişik ülkeleri şöyle bir dolaşmaya karar verdi. Pek çok ülkeye gitti; dostça karşılandı ve oradaki değişik insanlarla samimice konuştu. Oradaki insanlarda onu şaşırtan bir şey vardı. Nedense her taraf, çıkan tartışmalarda onu kendi yanına çekmeyi başarıyordu. Fakat onun yanında biri vardı ki tüm bu olanlardan hiç de hoşnut değildi. Bu şahıs, Don taraflarında gelmiş bir Kazak olan Platov[2]'du. Platov, Don kıyısındaki çiftliğini özlüyor ve Çar'ı, Rusya'ya geri döndürmeye çalışıyordu. Ne zaman Çar'ı ve peşi sıra, ağızları açık bir şekilde ona refakat edenleri yabancı bir şeyle ilgilenirken görse hemen koşuyor ve onlara:

"Peki, anlıyorum hepsi güzel, fakat bizim ülkemizdekiler de en az bunlar kadar iyidir" diyordu. Ve böylece Çar'ın dikkatini bu yabancı şeyden uzaklaştırmaya çalışıyordu.

---

[1] Viyana Kongresi, Eylül 1814-Haziran 1815

[2] Matvei İvonoviç Platov (1751-1818), Don kıyısındaki Kazak ordusunda görev yapmış ünlü Kazak general. 1812-1815, Fransız-Rus savaşının popüler bir kahramanı.

İngilizler, Çar'ın kendi ülkelerine geldiğini haber aldıklarında, onun bu yabancı hayranlığı hakkındaki her şeyi duydular ve onu, bazı tatlı hilelerle oyalamaya karar verdiler. Böylece onun dikkatini Ruslardan başka bir şeye çekmiş olacaklardı. Pek çok konuda başardılar da. Özellikle de büyük parlamentonun olduğu yerde. Ve Platov orada, söylemek istediğini Fransızca olarak söyleyemedi. Aslında o, evli olduğu ve tüm Fransızlar boş şeyler konuşup kafasını şişirdikleri için Fransızcayı hiç sevmiyordu. İngilizler, Çar'a yiyecek depolarını, cephanelikleri, sabun imalathanelerini ve daha başka pek çok yeri gezdirdiler ve ona kendi sahip oldukları her şeyin, Rusların sahip oldukları ve övündükleri şeylerden ne kadar daha iyi olduğunu gösterdiler. Bunun üzerine Platov kararını verdi.

"Bu kadarı yeter. Buna şu ana kadar dayanmıştım ama artık daha fazla katlanamam. Fransızca konuşamasam bile insanlarımızı küçük düşüremem."

Böyle kendi kendine söylenmesinin üzerinden çok geçmeden Çar:

"Sen ve ben yarın onların tüfek müzelerine gideceğiz" dedi, "orada İngilizlerin sahip olduğu pek çok harika şey saklı. Sen de artık onları görünce, İngilizlerin, bizim hiçbir şeyde iyi olmadığımız hakkındaki görüşlerine katılırsın ve onlarla tartışmayı bırakırsın."

Platov, Çar'a cevap vermedi. Sadece büyük, çirkin burnunu kıllı pelerinine gömdü ve odasına çekildi. Emir erine, sepetinden bir şişe Kafkas votkası getirmesini emretti; bardağın hepsini bir dikişte içti; gezici

tapınağının önünde dua etti; kendini iyice pelerinine sarıp sarmaladı ve:

"Bunun üzerine iyi bir uyku çekmeliyim" diye düşündü. Ve öylesine bir gürültüyle horlamaya başladı ki, evde bulunan hiçbir İngiliz, o gece uyku yüzü görmedi.

2

Ertesi gün Çar, Platov ile müzeye gitti. Yanına başka hiçbir Rus almadı çünkü kendilerine verilen araba sadece iki kişilikti.

Tarif edilmesi imkansız bir girişi, sonu gelmez koridorları, birbirine geçmiş odaları olan büyük bir binaya geldiler. Her türden büstün olduğu son büyük odanın ortasında, bir gölgeliğin tam altında Apollo Belvybeery'nin heykeli duruyordu.

Çar yürürken, bir yandan da Platov'un, gördüklerinden şaşırıp şaşırmadığını anlamak için ona bakıyor ve onun nelere baktığını anlamaya çalışıyordu. Fakat Platov gözlerini yere dikmiş, hiçbir şeye bakmadan, uzun adımlarla yürüyor ve bir yandan da bıyığını halka şeklinde kıvırıyordu.

Kendilerine kılavuzluk eden İngiliz, onlara çabucak, orada bulunan tüm harika şeyleri göstermeye ve savaşta ne kullandıklarını anlatmaya başladı: Denizde kullanılan barometre, piyadeler için devetüyünden ve süvariler için su geçirmez türden pelerinler... Çar tüm bunları gördükçe mutlu oluyor, memnuniyetini

gösteriyordu. Ama Platov susuyor ve somurtuyordu. Bunların hiçbiri ona bir şey ifade etmiyordu.

"Nasıl böyle olabiliyorsun?" dedi Çar. "Niçin bir şey söylemiyorsun? Burada seni etkileyen hiçbir şey yok mu?"

Platov:

"Beni etkileyen bir tek şey vardır" dedi. "Benim kazak evlatlarım, bunların hiçbiri olmadan savaştılar ve on iki milleti ülkenin dışına sürdüler."

"Bunların hepsi önyargı" dedi Çar.

"Neyi kastettiğinizi bilmiyorum" diye cevapladı Platov, "fakat sizinle tartışmaya cesaret edemem. Bu yüzden ağzımı kapatıyorum."

Ama İngiliz onlardaki bu anlaşmazlığı fark etmişti. Bu yüzden onları Apollo Belvybeery'nin heykelinin olduğu yere götürdü ve heykelin bir elinden bir mortimer marka tüfek, diğer elinden de bir tabanca alarak:

"Bakınız" dedi "biz neler yapabiliyoruz." Ve tüfeği Çar'a uzattı.

Çar, Tsarskoye Selo'da böyle bir şeye sahip olduğundan, mortimer marka tüfekte herhangi bir olağanüstülük göremedi.

"Bu tüfek, kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen eşsiz bir yapım" dediler ona. "Amirallerimizden biri onu, Calabria'daki korsan bir kaptanın kemerinden söküp almıştı."

Çar tabancayı inceledi ve gözlerini ondan alamadı.

"Oo!" dedi hayranlıktan nefes nefese kalmış bir şekilde, "bir insan nasıl böyle harika bir şey yapabilir ki!" Platov'a dönerek, Rusça, "Eğer Rusya'da böyle bir ustaya

sahip olabilseydim" dedi "çok mutlu olur ve bundan gururlanırdım. O kişiye de derhal bir soylu unvanı verirdim."

Platov bunu duyunca sağ elini büyük, torba gibi pantolonun içine soktu ve tüfekler için kullanılan bir tornavida çıkardı. İngilizler ona tüfeğin açılamayacağını söyledilerse de o, onları dinlemedi. Tornavidayı bir-iki kez çevirerek tüfeğin kilidini açtı ve Çar'a horozun üzerindeki Rusça yazıyı gösterdi: "Ivan Moskin, Tula kasabasından"

İngilizler şaşkınlık içinde birbirini dürtüklemeye ve "Aldatılmışız" diye fısıldaşmaya başladılar. Çar da bu durumu görünce Platov'a:

"Onları niçin üzdün?" diye sordu. "Beni de üzmüş oldun. Daha fazla duramam, hadi şimdi gidelim."

İki kişilik arabalarına bindiler ve geri döndüler. Çar oradan bir baloya geçti, fakat Platov koca bir Kafkas votkasını devirdi ve bir Kazak gibi ses çıkararak yatağa uzandı.

İngilizleri alt etmekten ve Çar'ın, Tulalı ustayı fark etmiş olmasını sağlamış olmaktan dolayı mutluydu, ama bir şey canını sıkıyordu: Acaba Çar, niçin İngilizler için üzüldüğünü söylemişti?

"Çar'ın onlar için üzülmesini gerektirecek ne oldu ki?" diye düşündü. Bunu bir türlü anlayamıyordu.

Bu konuda böyle derinlemesine düşünürken kalktı. İki kere haç çıkardı ve uykuya dalasıya kadar votka içmeyi sürdürdü.

İngilizler de uyuyamadılar, çünkü sinirliydiler. Çar baloda güzel vakit geçirirken onlar Çar'a karşı, Paltov'un

hayal dünyasını bile dehşete düşürecek bir savaşın hazırlığı içerisindeydiler.

3

Ertesi gün Paltov, günaydın demek için Çar'ın yanına gittiğinde, İmparator ona:

"İki kişilik arabayı koşmalarını emret" dedi "bugün birkaç müzeyi daha gezeceğiz."

O zaman Platov, Çar'a:

"Bu kadar yabancı şeye baktığımız yetmez mi?" deme cesaretini gösterdi. "Artık Rusya'ya dönmemizin zamanı gelmedi mi?"

Fakat Çar:

"Hayır" dedi "Burada görmek istediğim birkaç harika şey daha var. Özellikle de övündükleri şu birinci sınıf şekerler."

Bunun üzerine yola koyuldular.

İngilizler, ona yaptıkları kaliteli şeyleri gösterdiler. Platov bunlara baktı ve:

"Bana fabrikalarınızda üretilen Molveaux[3] şekerini gösterin" dedi.

İngilizler, Molveaux şekerinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Aralarında fısıldaştılar, birbirlerine kaş göz işareti yaptılar, "Molveaux, Molveaux" diye tekrar edip durdular, ama onun Rusya'da üretilen bir tür şeker olduğunun farkına varamadılar. Her türlü şekere

[3] Tula ve St. Petersburg'da üretilen bir tür Rus şekeri.

sahiptiler fakat Molveaux'yu bilmiyorlardı ve buna da hayret ediyorlardı.

"Öyleyse övünmek için hiçbir gerekçeniz yok" dedi Platov. "Gelip bizi ziyaret edin de size Bobrinsky Fabrikasında üretilmiş gerçek Molveaux'lu çay ikram edeyim."

Fakat Çar onu kolundan çekti ve alçak sesle:

"Politikamı altüst etme" dedi.

Daha sonra İngilizler, Çar'ı en son harikalarının içinde olduğu müzelerine davet ettiler. Burada dünyanın dört bir yanından getirilmiş, en büyük piramitten, çıplak gözle görülebilecek kadar en küçük pireye kadar her türlü madensel eşya ve böcek bulunuyordu.

Çar daveti geri çevirmedi.

Mısır piramitlerine ve mumyalara baktılar. Ayrılacakları zaman Platov kendi kendine:

"Çok şükür" dedi, "her şey yolunda gitti. Çar'ı şaşırtacak hiçbir şey yoktu." Fakat son odaya ulaştıklarında orada uzun kollu yelek giymiş ve önlük takmış işçilerle karşılaştılar. İşçiler üzerinde hiçbir şey olmayan bir tepsi tutuyorlardı.

Çar kendisine böyle bir tepsi uzatılmasına şaşırdı.

"Bunun anlamı nedir?" diye sordu.

İşçiler:

"Bu bizim majestelerine mütevazi hediyemiz" yanıtını verdiler.

"Fakat nedir bu?"

"Lütfen şu noktacığa bakar mısınız?"

Çar gösterilen yere baktı ve orada, gümüş tepsinin üzerinde görülebilecek en küçük toz zerreciğini gördü.

İşçiler:

“Eğer arzu ederlerse majesteleri parmağını yalayıp onu eline alabilirler” dediler.

“Niçin bu toz zerreciğini almak isteyeyim ki!”

“O bir toz zerreciği değil. Bir pire!”

“Yaşıyor mu?”

“O, hayır yaşamıyor” dediler. “O saf İngiliz çeliğinden yapılmadır. Biz onu bir pire biçiminde dövdük ve içine zemberekli bir saat yerleştirdik. Eğer anahtarı yavaşça çevirirseniz dans etmeye başlar.”

Çar meraklandı ve:

“Anahtar nerede?” diye sordu.

“Orada, hemen önünüzde” dedi İngiliz işçiler.

“Öyleyse neden göremiyorum?” diye sordu Çar.

“Çünkü bir mikroskoba ihtiyacınız var”

Bir mikroskop getirdiler ve Çar gerçekten de tepside, pirenin hemen yanında duran bir anahtar gördü.

“Lütfen elinize alın onu” dediler. “Pirenin karnında özel bir delik var. Anahtarı oraya sokup yedi kez çevirince pire dans etmeye başlayacak...”

Çar zor zar anahtarı aldı. Onu zorlukla başparmağı ile işaret parmağı arasında tutabildi. Diğer eline de pireyi aldı. Anahtarı gösterilen yere sokar sokmaz, pirenin ön tüylerinin hareket etmeye başladığını hissetti; sonra ayaklarının oynamaya başladığını gördü ve sonra pire sanki havada uçuyormuş gibi ani bir atlayış yaptı.

Ardından pirenin iki yanında da bir değişim gözlendi ve bunun üzerine pire kadril dansı yapmaya başladı.

Çar hemen İngilizlere bir milyon ruble verilmesini emretti. Parayı diledikleri gibi, gümüş beş kopeklik veya küçük banknotlar halinde alabilirlerdi.

İngilizler banknotlardan pek haberdar olmadıkları için gümüş parayı tercih ettiler. Sonra da kurnazlıklarının bir başka örneğini gösterdiler. Pireyi Çar'a verdiler. Fakat onu içine koyabilecekleri bir kutuları yoktu. Ve Çar da ne pireyi ne de anahtarı kutusuz taşıyamazdı. İngilizler kutuyu kaybetmişlerdi. İşçiler tamamıyla elmas kaplı, fındık büyüklüğünde bir kutu yapmışlardı ve ortasını oyarak pireyi oraya yerleştirmişlerdi. Fakat kutuyu Çar'a veremezlerdi çünkü o Maliye Bakanlığı'na aitti ve İngilizlerin bu konuda çok katı kuralları vardı. Çar bile olsa onu kimseye hediye edemezlerdi.

Bunun üzerine Platov çok sinirlendi:

"Tüm bu dalaverelerinizin anlamı nedir?" diye sordu. "Çar'a bir hediye verdiniz ve karşılığında da bir milyon ruble aldınız; bu sizin için yeterli değil mi hala! Neyden yapılmış olursa olsun her türlü kutuyu alabilirsiniz siz."

Fakat Çar:

"Politikalarımı bozma" dedi "meseleleri oluruna bırak. Bunlar seni ilgilendirmiyor. Her şeyin kendine göre bir çözümü var." Sonra İngilizlere dönerek:

"Bu fındık büyüklüğündeki kabuk ne kadar acaba?" diye sordu.

İngilizler onun için beş bin daha istediler. Çar:

“Ödeyin” dedi ve pire ile anahtarı aynı kutuya yerleştirdi. Kaybetmemek için de kutuyu tamamen sedef kakmalı ve balina kemiğinden yapılmış seyahat sandığının içine koydu.

Çar, İngilizlerden ayrılırken nazikçe:

“Siz dünyada bu işi yapan ilk zanaatkârlarsınız” dedi “benim insanlarım sizi alt edebilecek hiçbir şey yapamazlar.”

İngilizler bundan çok memnun olmuştu ve Platov’un Çar’ı yalanlayabilecek hiçbir şeyi yoktu. Yalnızca mikroskobu aldı ve kimse görmeden cebine sokuşturuverdi. Onun da diğer eşyalarla birlikte gitmesi gerekiyordu çünkü zaten yeteri kadar para ödemişlerdi.

Rusya’ya dönesiye kadar Çar’ın bundan haberi olmadı. Kısa süre sonra yola çıkmışlardı çünkü Çar’ın halletmesi gereken savaş meseleleri vardı ve bu da onu kara kara düşündürüyordu. Rusya’ya dönünce Taganrog’daki Papaz Fedot[4]’ya günah çıkartmayı düşünüyordu. Yol boyunca aralarında hoş diye nitelenebilecek pek az konuşma geçti. Her ikisinin kafası da sonsuz düşüncelerle doluydu. Çar, ustalıkta İngilizlerin bir eşinin daha olmadığını düşünüyordu. Platov ise kendi vatandaşlarının da aynı şeyleri yapabileceklerini ama yeterli eğitimlerinin olmadığını savunuyordu. İngilizlerin her şeyde; bilimde ve yaşamın genelinde farklı kuralları

[4] Papaz Fedot: İmparator Aleksander Pavloviç, Taganrod’daki ölümünden hemen önce, tesadüf eseri olarak Saygıdeğer Aleksey Fedetov-Çekovski isimli bir papaza günah çıkartmıştı. Bu durumdan yararlan Fedot, daha sonra kendisini “Majestelerinin Günah Çıkartıcısı” ilan etmişti.

vardı. Eğer her insan aynı fırsatlara sahip olursa aynı şeyleri yapabilirdi.

Çar artık bu tür şeyleri daha fazla dinlemek istemiyordu. Bu yüzden Platov'dan kendisini daha fazla rahatsız etmemesini istedi. Böylece sessizlik içinde yolculuk ettiler ve Platov da hıncını, durdukları her istasyonda büyük bir bardak votkadan ve tuzlu bisküvileri

kemirmekten çıkarıyordu. Sonra içine bir libre Zhukov tütünü koyduktan sonra büyük piposunu ateşliyor ve arabanın arkasında, Çar'ın yanındaki yerini alıyordu sessizce. Çar dışarı bakıyor, Platov ise öbür pencereden piposunun dumanını üflüyor ve rüzgarın, dumanını götürmesine izin veriyordu. Bu şekilde St. Petersburg'a vardırlar, fakat Çar, oradan Papa Fedot'ya giderken Platov'u yanına almadı.

"Ruhani meseleler için uygun biri delisin" dedi "ve ayrıca çok fazla sigara içiyorsun. Kafam, piponun isiyle doldu."

Platov incinmişti. Eve gitti, somurtarak kanepeye uzandı ve orada kaldığı süre boyunca Zhukov tütününden içmeye devam etti.

4

İngiliz çeliğinden yapılmış, bu göz kamaştırıcı pire, Aleksander Pavloviç, Taganrog'da ölesiye kadar, balina kemiğinden yapılmış kutusunda kalmaya devam etti. Kutu, yeteri kadar iyileştiğinde İmparatoriçe'ye teslim edilmek üzere Papaz Fedot'ya verilmişti. İmparatoriçe, pirenin oynayıp zıplamasını gördüğü zaman gülümsedi, fakat onunla ilgili pek de bir şey söylemedi.

"Bu benimki, bir dulun kaderi" dedi "artık hiçbir şey beni şaşırtmıyor." Böylece St. Petersburg'a döndüğünde, kutuyu, miras kalan diğer pek çok şeyle birlikte, yeni Çar'a teslim etti.

İmparator Nikolay Pavloviç, tahta çıkarken karşılaştığı olaylar yüzünden[5] başlangıçta pek dikkat etmedi bu pireye. Fakat bir gün, kardeşinden kalan kutuya bakarken, onun içinde bir enfiye kutusu buldu. Onun içinden bir elmas fındık, onun içinden de bir çelik pire çıktı. Ama uzun süre çalışmadı; ta ki yere konana kadar.

Çar, şaşkınlıkla pireye baktı ve:

"Bu ne biçim şey!" dedi "kardeşim bununla niçin ilgilenmiş olabilir ki?"

Yanındakiler, onu alıp atmak istedilerse de Çar:

"Hayır" dedi "Bunun bir anlamı olmalı."

Aniçkov Köprüsü'nün karşısında küçük şeyleri tartmakta usta bir kimyacı vardı. Onu çağırıp, pireyi ona gösterdiler. Kimyacı onu dilinin üzerine koydu ve:

"Soğuk" dedi "bazı katı metaller gibi soğuk." Sonra hafifçe dişledi onu. "Eğer müsaade ederseniz şunu söyleyeyim ki, bu gerçek bir pire değil. Bir kopya. Metalden yapılmış ve bizim işçiliğimiz, yani bir Rus işçiliği, değil."

Çar, hemen bunun nereden geldiğine ve ne anlam ifade ettiğine dair araştırma yapılmasını emretti.

Aceleyle kayıtlara, evraklara baktılar ama onda söz eden herhangi bir şey bulamadılar. Birbiri ardına saraydaki insanlara sormaya başladılar fakat hiç kimse onun hakkında herhangi bir şey bilmiyordu. Çok şükür ki Don kıyısından gelme, Kazak Platov yaşıyordu; hala somurtmuş bir şekilde kanepesine uzanıyor ve piposunun içiyordu. Sarayda bir sorun olduğunu duyar

[5] Kasım Ayaklanması, 1825

duymaz kanepesinden kalktı, piposunu attı ve bütün madalyalarını takınarak Çar'ın karşısına çıktı.

"Ne istiyorsun, söyle bakayım benim cesur ihtiyarım" dedi Çar.

"Kendim için bir şey istemiyorum" diye cevapladı Platov. "Bana yetecek kadar etim ve içeceğim var; hiçbir eksiğim yok. Buraya, sarayda bulunan böcek hakkında rapor vermeye geldim. Olay İngiltere'de, benim gözümün önünde gerçekleşti." Ve böylece bütün olayı anlattı. "Orada bir anahtar var ve bende de onu görebileceğimiz bir mikroskop. Eğer anahtarı alır ve onun karnına sokarsanız, istediğiniz kadar zıplar ve size her türlü muzipçe dansı yapar."

Anahtar beline sokulduğunda pire, bahsedilen şekilde zıplamaya başladı.

"Onun ince ve ilginç bir işçiliğin ürünü olduğu doğru, Majesteleri" dedi Platov, "fakat kendimizi bu hayranlığa kaptırmamalıyız. Tula'daki veya Sesterbek'teki (Sestroretsk, o günlerde böyle telaffuz ediliyordu) usta sanatkârlarımıza bunu göstermeli ve bundan daha iyisini yapıp yapamayacaklarını görmeliyiz. Böylece, İngilizler de, Ruslardan daha iyi olduklarını söyleyemezler artık."

Çar Nikolay Pavloviç, Rus halkına büyük bir güven besliyordu ve herhangi bir yabancıyı onlardan üstün görmekten nefret ediyordu. Bu yüzden Platov'a:

"Çok iyi söyledin, benim cesur ihtiyarım" dedi, "bunu kanıtlayacağına güveniyorum. Bu kutuya artık ihtiyacım yok; onunla yeteri kadar uğraştım. Bu yüzden onu da beraberinde götür. Artık kanepene uzanıp daha fazla somurtma. Senin, o sakin Don kıyılarına git ve

oradaki Kazaklarla yaşamları hakkında, sadakatleri hakkında ve başka nelerden hoşlanıyorsan onlar hakkında samimice konuş. Ve Tula'ya geçtiğin zaman, bu böceği oradaki ustalarıma göster; onun hakkındaki düşüncelerini iste. Kardeşimin bundan çok etkilendiğini ve bunu yaptıklarından dolayı yabancılara övgüler düzdüğünü; fakat benim onlara güvendiğimi; onların, diğerlerinden daha kötü olmadıklarını düşünmelerini istediğimi anlat onlara. Benim sözlerime değer verecekler ve bunun için bir şeyler yapacaklardır."

5

Platov, çelik pireyi aldı ve Don kıyısına giderken, yolunun üzerinde olan Tula'ya uğrayarak, oradaki tüfek ustalarına onu gösterdi ve onlara Çar'ın ne dediğini ve onlardan ne istediğini anlattı.

"Bunla ilgili ne yapacaksınız, sevgili halkım?" diye sordu.

"Biz, efendim, Çar'ın nazik sözleri doğrultusunda hareket ederiz ve onu asla unutmayız. Çünkü o, insanlarına güvenir. Fakat şu anda hemen, bir dakika içerisinde ne yapacağımıza karar veremeyiz. Ve İngiliz halkı da aptal değildir ayrıca. Aslında onlar oldukça zekidirler ve onların sanatı pek çok duyguyu birlikte içerir. Onları alt edebilmemiz için düşünmemiz ve Tanrı'nın yardımını istememiz gerekiyor. Ve siz efendimiz, en az Çarımız kadar bize inanan siz de, Don kıyısındaki sakin evinize gidin ve bizi pire ile baş başa

bırakın. Ve tabii kutuyu da, Çar'ın altın enfiye kutusunu da. Belki de Don kıyısında iyi bir dinlenme, savaşta aldığınız yaraları iyileştirecektir. Ve geri dönerken Tula'da durduğunuzda bizi çağırırsınız. O zamana kadar, Tanrı yardım ederse, biz de onun hakkında bir şeyle düşünmüş oluruz."

Platov, Tulalı insanların çok fazla zaman istemesinden ve ne yapmayı umduklarını tam olarak söylememelerinden memnun olmadı. Bunu onlara söyledi ve onlarla Don Kazaklarına özgü bir kurnazlıkla konuşmaya başladı. Fakat Tulalı adamlar da kurnazlıkta ondan aşağı kalmıyorlardı. Hemen akıllarına şu düşünce gelmişti: Platov'un onlara inanacağından ve bu cesur planlarını, henüz onlar işi tamamlamadan kimseye söylemeyeceğinden nasıl emin olabilirlerdi ki?

"Ne yapacağımızı biz de bilmiyoruz" dediler "sadece Tanrı'ya güveneceğiz ve Çar'ın, bizim hakkımızdaki nazik sözlerinden dolayı üzüntü duymayacağını umacağız."

Platov, başka bir takım kurnazlıklar daha denedi ama onlarla başa çıkamayacağını anlayınca enfiye kutusunu ve içindeki böceği vererek:

"Söyleyebileceğim daha fazla bir şey yok" dedi. "Artık sizin bileceğiniz iş bu. Sizlerin nasıl birileri olduğunuzu biliyorum. Bu yüzden size güvenmekten başka yapabileceğim bir şey yok. Fakat siz de kendinize inanmalısınız. Elması başka bir şeyle değiştirmeye çalışmayın ve bu güzel İngiliz yapımını bozmayın. Çok fazla zaman harcamayın, çünkü hızlı seyahat edeceğim. İki hafta geçmeden, St. Petersburg'a tekrar geri dönmek

için Don kıyısından ayrılıyor olacağım. Bu yüzden, bu süre içinde Çar'a göstermek için bir şeyler hazırlamalısınız."

Tüfek ustaları, ellerinden geleni yapacaklarına dair onu rahatlattılar.

"Bu güzel yapımı bozmayacağız" dediler "ve elması da değiştirmeyeceğiz. İki hafta yeterli bir süre. Geri döndüğünüzde, Tanrı'nın değerli kulu Çar'a gösterecek *bir şey* alacaksınız."

Fakat tam olarak *ne*? Tulalılar bunu söylemeyecek kadar zekiydiler.

6

Platov, Tula'dan ayrılınca, tüfek ustalarından, içlerinde en usta olan üçü-bir tanesi de şaşı solaktı. Yanağında doğuştan bir leke vardı. Saçları hep alnının üzerine sarkardı-iş arkadaşlarına ve ailelerine veda ettiler. Torbalarını hazırladılar. Yanlarına biraz yiyecek aldılar ve hiç kimseye tek bir kelime söylemeden kasabayı terk ettiler.

Bununla birlikte, Moskova tarafına değil, tam tersine, Kiev tarafına doğru yöneldikleri görülüyordu. Bu yüzden azizlerin mezarlarında dua etmeye veya orada her zaman çok sayıda bulunan din adamlarından tavsiye almaya gittikleri düşünüldü.

Gerçeğe yakın olmasına rağmen asıl gerçek bu değildi. Ne zaman ne de uzaklık, Tulalı tüfek ustalarına Kiev'e üç haftalık bir yürüyüş yapmalarına ve sonra da İngiliz ulusunu utandıracak bir iş çıkarmalarına izin

verirdi. Dua etmek için Moskova'ya gitseler daha iyi olurdu. Çünkü orası sadece "iki doksan verstlik" idi ve şehirde de yeteri kadar aziz vardı. Öbür taraf da Orel'e kadar "iki doksan verstlik" idi ama Orel'den Kiev'e beş yüz verstlik yok vardı daha.

Acele etmeden gitmeleri gereken bir yoldu bu. Yoksa dinlenmek için uzun zamana gereksinim duyarlar ve ayak şişkinliği, el titremesi de cabası olurdu.

Bazı insanlar, tüfek ustalarının Platov'a kendilerini övdüklerini ve korkarak, Çar'ın altın enfiye kutusunu, elmasını ve onun içindeki pireyi alıp, Platov'u çok güç bir durumda bırakacak şekilde kaçtıklarını söyleyebilirdi.

Fakat şu anda bütün bir ulusun şerefi söz konusuyken işçiler için böyle bir iddia, son derece temelsiz ve uygunsuzdur.

7

Metal sanatında ustalaşmış zeki Tulalılar, aynı zamanda din konusundaki başarılarıyla da tanınırlardı. Bu ünün sadece kendi bölgelerinde değil, kutsal Athos Dağı'nda da bilinmesinden hoşlanırlardı. Her tonda güzel şarkı söyleyebildikleri gibi, "Akşam Çanları'nı nasıl resmedeceklerini de bilirlerdi. Eğer kendilerini manastır hizmetine adarlarsa, manastıra en çok para toplayan, en çok hizmet eden kişiler onlar olurlardı. Kutsal Athos Dağı'nda, Tulalılar hep en iyisini yapan insanlar olarak bilinirlerdi. Eğer öyle olmasaydı Rusya'nın karanlık köşelerinde yaşayan bu insanlar, Doğu'nun uzak

köşelerinden gelmiş kutsal eşyaları hiçbir zaman göremeyeceklerdi ve Athos'lular, Rusların cömertliğinin ve dindarlığının kanıtı olan bu eşyalardan mahrum kalacaklardı. Athos'un Tulalılar'ı, bu kutsal eşyaları ülkenin her tarafına taşıyorlardı. Ve ayrıca hiçbir şeyi olmayan bir yerden bile kilise için para toplayabilecek kadar zekiydiler. Kutsal Tulalılar kendilerini kiliseye adamıştılar ve her biri de önemli birer din adamıydı. Bu yüzden, sorumluluğu üzerine aldıkları için Platov'a ve tüm Rusya'ya sorumlu olan bu üç tüfek ustasının Moskova yerine güneye gitmelerine şaşırmamak gerekirdi. Onların niyetleri Kiev'e değil, Mtsensk'e gitmekti. Burası, onların Orel Gubernia'sının ayrı bir bölgesiydi. Burada, çok eskiden, taştan bir haçın üzerinde, Zuska Nehri'nin akıntısına kapılarak gelmiş bir Aziz Nikolas ikonu vardı. Bu tehdit edici ve korkutucu ikon, Aziz Nikolas'ı, gümüş bir elbise içinde ve esmer bir yüzle tasvir ediyordu. Aziz'in bir elinde bir tapınak, diğer elinde de ismi "Savaştaki Zafer" olan bir kılıç vardı. İşin bütün gizi bu "zafer" kelimesindeydi. Genel anlamda Aziz Nikolas, yerel deyişle Mtsensk'in Nikolas'ı, ticaretin ve savaşı efendisiydi. Bu yüzden üç tüfek ustası dua etmek için onun ikonun önüne gitmişlerdi. Önce ikonun önünde, sonra da taştan haçın önünde ibadetlerini yaptılar ve geceleyin de eve geri döndüler. Hiç kimseyle tek bir kelime konuşmadan, büyük bir gizlilik içinde işlerine başladılar. Solak'ın evinde toplandılar, kendilerini içeri kilitlediler, kepenkleri kapattılar ve ikonun önündeki lambayı yakarak işe başladılar.

İlk gün dışarı çıkmadılar. Sonra ikinci gün, üçüncü gün....küçük çekiçlerden çıkan ses dışında hiçbir şey duyulmuyordu. Bir şey işliyorlardı ama ne olduğunu hiç kimse bilmiyordu.

Herkes meraklıydı, fakat herhangi bir şey keşfedebilmiş kimse yoktu. İçerideki işçiler kimseyle konuşmuyor ve kendilerini dışarıdaki hiç kimseye göstermiyorlardı. Her türden insan, çeşitli bahanelerle kapılarını çalıyor; bir lamba, biraz tuz veya buna benzer şeyler istiyorlardı. Ama ne olursa olsun, işçiler onlara kapıyı açmıyorlardı. Tüm bu süre boyunca ne yediklerini kimse bilmiyordu. Belki korkarlar da dışarı çıkarlar umuduyla, yan kapıda, yangın çıktığını söyleyerek bağırıyorlardı. Böylece belki dışarı çıkarlar ve içeride ne yaptıklarını açığa vururlardı. Ama hiçbir şey bu kurnaz işçileri kandıramıyordu. Bir keresinde Solak, başını ve omuzlarını dışarı çıkarmış:

"İstediğiniz gibi yanın, bizim işimiz var" demiş ve kepengi hızla çarparak işinin başına dönmüştü.

Bu arada dışarıdaki insanlar, kepenklerin arasından, bir ateşin yandığını görebilmişler ve örsün üzerinde çın çın öten çekicin sesini duyabilmişlerdi.

Kısacası bütün iş böyle büyük bir gizlilik içerisinde yapılmış ve hiç kimse ne olduğuna dair herhangi bir şey öğrenememişti. Bu iş, Kazak Platov'un, sakin Don kıyısından Çar'a gitmek için dönmesine kadar sürdü. Bu süre boyunca üç tüfek ustası hiç kimseyle konuşmadılar ve hiç kimseyi görmediler.

8

Platov, büyük bir hızla ve büyük bir törenle seyahat etti. Önce arabaya oturdu; sonra iki Kazak asker, sürücünün iki yanındaki kutulara oturdular ve kırbaçlarıyla atları acımasızca kamçılamaya başladılar. Böylece yol boyunca hep dörtnala gittiler. Eğer Kazaklardan herhangi biri uyuklayacak olursa, arabanın hızı düşmesin diye Platov ona, botunun ucuyla bir hatırlatmada bulunuyordu. Böyle bir hatırlatmanın etkisiyle sayesinde atlar hiçbir istasyonda duramıyor ve her durağı soluksuz geçiyorlardı. Sonra Kazaklar, kırbaçlarının yönünü tersine çeviriyorlar ve sürücü de arabayı geride bıraktıkları hana sürmek sorunda kalıyordu.

Tula'ya da aynı şekilde girdiler. Önce Moskova Geçiş Kapısı'na varacak kadar hızlı gittiler. Sonra da geriye dönmek için Kazaklar, kırbaçlarını devreye soktular ve Tula'ya varasıya kadar da dinlenmediler.

Tula'ya vardıklarında bir hana girdiler. Atlar bağlandı ama Platov arabadan dışarı çıkmadı. Kazaklardan birine, kendilerine pireyi bıraktığı Tulalılar'ı hemen yanına getirmesini emretti.

Kazaklardan biri, tüfek ustalarına, olabildiğince çabuk gelmek ve gelirken de İngilizleri rezil edecek çalışmayı da beraberinde getirmelerini söylemek üzere çıktı. Fakat daha o uzaklaşmadan, Platov, diğerinin acele etmesini söylemek için bir başka asker daha gönderdi. Sonra bir tane daha, bir tane daha...

Bütün askerleri gönderdikten sonra bu sefer de orada bulunan halktan insanları onların arkasından göndermeye başladı. Ve sonra bacaklarını sabırsızlıkla arabadan çıkararak kendisi de oraya koşmak istedi. Sinirinden dişlerini gıcırdatıyordu. Gidenlerin hepsi de çok yavaş davranıyor gibi geliyordu ona.

Bu günlerde her şey hızlı ve duyarlı bir şekilde yapılmalıydı. Dolayısıyla, Rusya için değerli olabilecek bir tek dakika bile boşa harcanmamalıydı.

9

Çalışmanın en güzel parçası üzerinde çalışan Tulalı işçiler, onu neredeyse bitirmek üzereydiler. Askerler ise hedeflerine doğru nefes nefese koşuyorlardı. Fakat kalabalıktaki insanlar onlara çok uzak değillerdi. Bu yüzden de ayakaltında kalıyor ve eziliyorlardı. Durumu

fark edince aceleyle evlerine dağıldılar ve bulabildikleri herhangi bir yere saklanmaya başladılar.

Askerler eve vardıklarında tüfek ustalarını bağırarak çağırdılar; fakat onlar kapıyı açmayınca kepenkleri kırmaya çalıştılar. Ama kepenkler oldukça sağlamdı. Bunun üzerine kapıyı denediler; ne var ki o da meşeden yapılmış bir kirişle sıkıca kapatılmıştı. Bu sefer de askerler sokakta buldukları uzun bir kütüğü aldılar; itfaiyecilerin yaptığı gibi onu çatıyla evin arasına sıkıştırdılar ve böylece çatıyı yukarı kaldırdılar. Fakat içeriden çoktan kirli hava yüzünden işi bırakmak zorunda kaldılar. Tüfek ustaları, devamlı küçük, kapalı bir odada çalışıyorlardı. Bu yüzden de ortada öyle çok duman vardı ki, temiz havaya alışmış bir adam orada nefes almaya dayanamazdı.

"Ne yapıyorsunuz orada sizi lanet olası herifler" diye bağırdı haberciler. "Bizi bayıltacak böyle pis bir kokuyu çıkarmaya nasıl cesaret edersiniz. Sizde hiç Tanrı korkusu yok mu?"

"Sadece son çiviyi çakıyorduk." dedi işçiler "onu da çaktığımızda çalışmayı getirecektik size."

"Bizi çiğ çiğ yiyecek şimdi" dedi haberciler "ve bizden geriye hiçbir şey kalmayacak."

Fakat ustalar onları sakinleştirdiler.

"Sizi yemek için zamanı olmayacak" dediler. "Çünkü siz konuşurken biz son çiviyi çakmıştık. Koşun ve ona geldiğimizi haber verin."

Askerler koşarak uzaklaştılar. Fakat yine de tam emin değildiler. Tüfek ustalarının kendilerini aldatmış olabileceğini düşünüyorlardı ve bu yüzden de koşarken

bir yandan da arkalarına bakıyorlardı. Fakat tüfek ustaları da koşarak onları takip ettiler. O kadar çok acele ediyorlardı ki önemli bir kişinin önüne çıkmadan önce üstlerine uygun bir şey giyecek zamanları yoktu. Sadece koşarken, bir yandan da üstlerine paltolarını atmışlardı. İkisinin elinde hiçbir şey yoktu. Fakat üçüncü, yani Solak, elinde, içinde İngilizlerin çelik piresi olan, yeşil örtüyle örtülmüş bir kutu tutuyordu.

10

Askerler, çabucak Platov'un yanına vardılar ve:

"Kendileri buradalar" dediler.

Platov, hemen tüfek ustalarına döndü:

"Hazır mı?"

"Her şey hazır" diye cevap verdiler.

"Verin bakalım"

Kutuyu ona verdiler. Atlar çoktan koşulmuştu ve sürücü ile haberci çoktan yerlerine yerleşmiştiler. Kazaklar da sürücünün yanındaki yerlerini almışlar ve kırbaçlarını hazır etmişlerdi.

Platov, yeşil örtüyü kaldırdı, kutuyu açtı, enfiye kutusunu aldı ve fındık büyüklüğündeki elması dışarı çıkararak ona baktı. İngilizlerin piresi orada duruyordu fakat onun yanında başka hiçbir şey yoktu.

"Nedir bunun anlamı?" diye sordu Platov. "Çar'ı hoşnut etmek istediğiniz çalışmanız nerede?"

"Bizim çalışmamız da orada" diye yanıtladılar onu tüfek ustaları.

“Ne biçim bir çalışma bu?” diye sordu Platov.

“Nasıl açıklanır ki bu!” dedi tüfek ustaları, “hepsi gözünüzün önünde; iyice bakın.”

Platov omuzlarını kaldırdı ve adeta kükreyerek:

“Pirenin anahtarı nerede?” diye sordu.

“Orada” diye cevapladılar. “Anahtar pirenin olduğu yerde. Aynı kutunun içinde.”

Platov anahtarı almaya çalıştı ama onun kısa, bücür parmağı ne pireyi tutabilmişti ne de pirenin beline takılınca onu çalıştıran anahtarını. Ne kadar denediyse boşunaydı. Bunun üzerine o meşhur Kazak küfürbazlığı kendini göstermeye başladı.

“Sizi alçaklar, hiçbir şeyi beceremediniz” diye bağırdı, “belki de bütün aleti mahvettiniz. Bunun için başınızı alacağım sizin.”

“Bize hakaret etmenize hiç gerek yok. Onu size sunmak zorundaydık çünkü siz Çar’ın bir elçisisiniz. Fakat bizden kuşkulandığınız ve bizim, Çar’ı aldatabileceğimizi düşündüğünüz için çalışmamızın sırrını size söylemeyeceğiz. Lütfen onu Çar’a götürün. Böylece o, ne çeşit bir halka sahip olduğunu ve bu halktan utanması için bir sebep olup olmadığını görecek.”

Fakat Platov, onlara tekrar bağırdı.

“Yalan söylüyorsunuz sizi alçaklar. Ama böyle devam etmenize izin vermeyeceğim. İçinizden birisi benimle birlikte St. Petersburg’a gelecek ve ben de ona orada bu giz neymiş söyleteceğim.”

Böyle diyerek elini uzattı, şaşı Solak’ı bücür parmağıyla, paltosundaki bütün kancaları sökecek şekilde

yakasından yakaladı ve onu arabanın içine, ayağının dibindeki yere fırlattı.

"St. Petersburg'a varıncaya değin, tüm yol boyunca bir kaniş köpeği gibi burada oturacaksın." dedi "ve diğer arkadaşlarının yerine cezalandırılacaksın ve tabii kendin için de." Böyle diyerek yanındaki askerlere döndü:

"Hareket edin, uyuklamayın. Ve şunu da bilin ki yarında önce St. Petersburg'da, Çar'ın sarayında olmalıyım."

Tüfek ustalarının, çalışma arkadaşları için söyleyebildikleri tek şey, Platov'un, onu böyle yanında herhangi bir kağıt olmadan götürmemesiydi, çünkü arkadaşlarının geri dönecek gücü olmayacaktı. Platov, cevap vermek yerine onlara korkunç, kırmızı, üzeri yara iziyle kaplı, bükülmüş yumruğunu gösterdi ve onu sallayarak:

"İşte size kağıt" dedi ve Kazaklara dönerek:

"Yola çıkıyoruz gençler" diye bağırdı.

Kazaklar, sürücü ve atlar büyük bir istekle çalıştılar ve hiçbir kağıt olmadan Solak'ı da beraberlerinde götürdüler. Ve Platov'un emrettiği gibi arabayı dörtnala sürerek, iki gün içinde Çar'ın sarayına vardırlar.

Platov, arabadan inince madalyalarını taktı ve Kazaklara, Solak'ın üzerinden gözlerini ayırmamalarını söyleyerek, onları saray kapısının önünde bırakıp içeri girdi.

11

Platov, Çar'a gözükmekten korkuyordu. Çünkü Çar öyle bir insandı ki her şeyi hemen fark eder, her şeyi hatırlar ve hiçbir şeyi unutmazdı. Platov bunu bildiğinden, pireyi de soracağından emindi. Dünyadaki hiçbir şeyden korkmayan o, şimdi korkuyordu. Kutuyla birlikte saraya girdi ve onu odalardan birindeki bir sobanın arkasına sessizce yerleştirdi. Kutuyu sakladıktan sonra Çar'ın karşısına çıktı ve tıpkı sessiz Don kıyısında Kazaklarla olduğu gibi onunla dostça konuşmaya başladı. "Çar'ı bununla meşgul edeceğim" diye düşündü. "Eğer pireyi hatırlarsa ve onun hakkında konuşursa cevap vermek zorunda kalırım. Ama eğer ondan bahsetmezse ben de sessiz kalır, hizmetçiye kutuyu saklamasını söylerim. Tulalı Solak da, ne kadar gerekiyorsa o kadar kalacağı bir kuleye gönderilir."

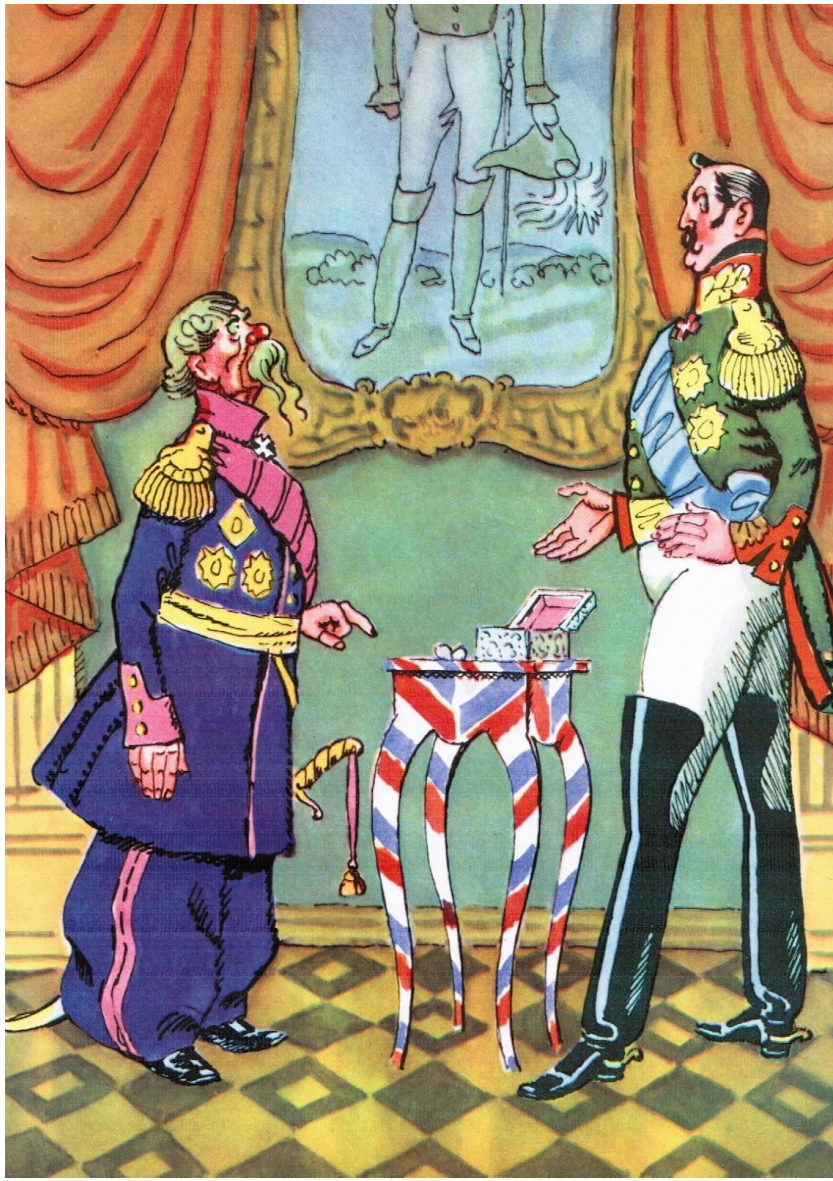
Bununla birlikte Nikolay Pavloviç hiçbir şeyi unutmuyordu. Platov, bu dostça konuşmasını bitirir bitirmez doğrudan:

"Benim Tulalı işçilerim İngilizlerinkinden daha iyi bir pire yapabilmek için ne yaptılar?" diye sordu.

Platov, neyin doğru olduğuna inanıyorsa öyle cevapladı soruyu.

"Majesteleri" dedi "pire olması gerektiği yerdeydi. Onu getirdim fakat Tulalı işçiler daha harika bir şey yapamadılar."

"Sen cesur bir ihtiyar adamsın" dedi Çar. "Fakat senin bana bu anlattığın doğru olamaz."

Platov, öyle olduğuna dair ikna etti onu ve ona tüm hikayeyi olduğu gibi anlattı. Tulalı işçilerin, pireyi Çar'a göstermesini istedikleri bölümü anlatmaya başladığında Çar Nikolay Pavloviç, onun omuzuna hafifçe vurarak:

"Buraya getir onu" dedi "benim insanlarımın, beni hayal kırıklığına uğratacak bir şey yapmayacaklarından eminim. Onlar, bütün anlayışların ötesinde bir şey yapmışlardır muhakkak."

12

Sobanın arkasındaki pireyi getirdiler, örtüyü kaldırdılar; önce altından yapılmış enfiye kutusunu sonra da elmastan yapılmış fındık büyüklüğündeki kutuyu açtılar. Daha önce de olduğu gibi pire aynı yerde duruyordu.

Çar pireye baktı ve:

"Kahretsin" dedi. Fakat yine de Rus insanına olan inancı sarsılmadı. Yanındakilere, en sevdiği kızı olan Aleksandra Nikolayevna'yı çağırmalarını söyledi ve o gelince de ona:

"Senin parmakların narin" dedi "küçük anahtarı alıp, böceğin karnındaki makineyi çalıştırır mısın?"

Prenses anahtarı döndürmeye başlar başlamaz pire tüylerini kımıldattı, fakat ayaklarını hareket ettirmedi. Aleksandra Nikolayevna anahtarı bir kez daha döndürdü ama böcek ne dans etti ne de önceden yaptığı gibi oynayıp zıpladı.

Platov'un yüzü yemyeşil oldu.

“Sizi dolandırıcılar” dedi “şimdi anlıyorum bana orada niçin hiçbir şey anlatmadıklarını. O salaklardan birini yanımda getirmekle iyi etmişim.”

Ve bunu söyledikten sonra saray kapısına fırladı. Solak’ı saçlarından yakaladı ve saçlarının bir kısmı elinde kalıncaya kadar başını öne arkaya doğru sallayıp durdu. Dayak atmayı bitirdiğinde Solak:

“Çıraklığım sırasında yeterince saç kaybettim” dedi “ve şu anda niçin daha fazla kaybetmek zorunda olduğumu bilmiyorum.”

“Niçin olduğunu sana söyleyeceğim” dedi Platov. “Çünkü size güvenmiş ve kefil olmuştum. Fakat siz nadir bulunan bir parçayı bozdunuz.”

“Bize kefil olduğunuz için çok memnunuz” dedi Solak, “fakat biz onu bozacak hiçbir şey yapmadık. En küçük şeyleri bile gösterebilecek bir mikroskoptan ona bakın ve kendiniz de görün.”

Platov, mikroskoptan bahsetmek için Çar’ın yanına koştu ama bir yandan da, kısmen de olsa Solak’ı tehdit etmekten geri kalmadı.

“Sen ve diğerleri; ceza olarak ne gerekiyorsa vereceğim size.”

Kazaklara, Solak’ın dirseklerini arkadan sıkıca bağlamaya devam etmelerini emretti. Hem merdivenleri çıkıyor hem de kendi kendine mırıldanıyordu:

“Of, Kralların Kralı, saf ve kutsal Bakire.....”

Ve böyle söylene söylene merdivenlerin sonuna geldi. Kenarda saray adamları duruyorlardı. Onu görür görmez uzaklaştılar çünkü başının belada olduğunu

görmüştüler. Belki de saraydan atılmak üzereydi adam. Böyle bir durumda en iyisi ondan uzaklaşmaktı.

13

Platov, Çar'a, Solak'ın söylediklerini aktardığında Çar neşeyle:

"Benim insanlarımın beni hayal kırıklığına uğratmayacağını biliyordum." diye bir çığlık attı ve hemen bir mikroskop getirmelerini emretti. Mikroskop çabucak getirildi. Çar, pireyi aldı ve camın altına koydu; önce sırtını yukarı getirdi, sonra yanlardan denedi; belini üste gelecek şekilde koydu; fakat ne yaptıysa hiçbir şey göremedi. Bununla birlikte hala inancını kaybetmemişti.

"Bana hemen şu tüfek ustasını getirin" dedi.

"Onu giydirmek lazım" dedi Platov "onu, orada giydiği kıyafetleriyle getirdim. Bu yüzden üstü başı darmadağın."

"Önemi yok" dedi Çar "nasılsa öyle getir."

Platov, Solak'ın yanına gitti ve:

"Hadi bakalım" dedi "şimdi gidip cevabını kendin verebilirsin."

"Öyle mi?" dedi Solak "gideceğim ve vereceğim cevabımı."

Nasıl giyinmişse öyle gitti. Ayağında ezilmiş botlar vardı. Pantolonunun paçalarından biri içeri sokuşturulmuşken diğeri dışarda kalmıştı. Kancalar, zaten eski olan paltosunu yırtmış, bu yüzden de paltosunun

yakaları neredeyse paramparça olmuştu. Fakat o, görünüşünü hiç dert etmiyordu kendine.

“Ne hakkında konuşmak istiyor ki?” diye düşündü “Çar istemişse gitmeliyim. Kağıtlarım yoksa bu benim suçum değil. Ona bunu anlatırım.”

Solak, içeri girip selam verir vermez Çar:

“Sorun nedir, genç adam?” dedi “dediğin gibi onu bir mikroskobun altına koyduk ama konuşmaya değecek hiçbir şey göremedik.”

“Majesteleri iyice baktılar mı acaba?” diye sordu Solak.

Yanındaki adamlar “böyle konuşman doğru değil” anlamında işaretler ettiler ama o bunları anlamadı. Kurnazca veya dalkavukça konuşamazdı. Bu yüzden içinden geldiği gibi konuşmuştu.

Çar yanındakilere:

“Aklınızı kendinize saklayın” dedi “ve izin verin de elinden geldiğince açıklasın bize durumu.”

Sonra da Solak’a döndü:

“Bunu değişik şekillerde mikroskobun altına koyduk. Bir de kendin bak. Hiçbir şey göremeyeceksin.”

“Bu şekilde hiçbir şey göremezsiniz majesteleri” dedi Solak “çünkü bizim işçiliğimiz bu boyutlardaki bir şey için çok ince bir işçilik.”

“Peki, nasıl görebilirim onu?” diye sordu Çar.

“Ayaklarından birini mikroskobun altına tamamıyla yerleştirmelisiniz. Böylece büyük gerçek ortaya çıkacak.” dedi Solak, “Böylece onun her bir ayağındaki topuğu rahatlıkla fark edebileceksiniz.”

“Aman Tanrım” dedi Çar, “bu gerçekten de çok küçük olmalı.”

“Eğer bu yol, çalışmamızı kontrol etmek için tek yolsa elimizden geleni yapmalıydık” dedi

Solak. “Fakat yine de baktığınızda sizi şaşırtacak bir şeyle karşılaşacaksınız.”

Pireyi, Solak’ın söylediği gibi yerleştirdiler ve Çar ona baktığında bir anda yüzü aydınlandı. Solak’ın toz içindeki yıkanmamış elini tuttu, onu kucaklayıp öptü ve yanındakilere dönerek:

“Görün işte!” dedi “onların herkesten daha iyi olduğunu ve beni hayal kırıklığına uğratmayacaklarını biliyordum. Gelin, istiyorsanız bir bakın ve İngiliz piresinin ayaklarının nasıl nallandığını görün!”

14

Sırayla gelip baktılar. Pire gerçekten de nallanmıştı; hem de gerçek nallarla! Fakat Solak, en şaşırtıcı şeyin bu olmadığını söyledi.

“Eğer beş milyon kez büyütebilen bir mikroskobunuz olsaydı” dedi, “her ustanın, kendi yaptığı nalı üzerine adını da işlediğini görebilecektiniz. Böylece hangi nalı hangi Rus ustası yapmış bilecektiniz.”

“Senin ismin de orada mı?” diye sordu Çar.

“Hayır, hayır” dedi Solak, “benimki orda olmayan tek isim.”

“Niçin?”

“Çünkü benim çalışmam buradaki nallardan daha küçüktü. Ben, nalların üzerine yerleştirdiğimiz tırnakları yapmıştım. Bu mikroskop ile göremeyeceğiniz bir şey bu.”

“Mikroskop nerede peki?” diye sordu Çar. “Senin gibi biri böyle harika bir şey üretmiş olabilir mi?”

“Biz fakir insanlarız” diye cevapladı Solak, “böyle şeylere gücümüz yetmez. Fakat gözlerimiz böyle işler için eğitilmiştir.”

Çar’ın yanındaki adamlar, Solak’ın bir anda Çar’ın sevgisini kazanmış olduğunu görünce, onu kucaklamaya başladılar. Platov da ona yüz ruble verdi ve:

“Saçını çektiğim için bağışla beni kardeşim” dedi.

“Tanrı sizi bağışlasın” diye yanıtladı onu Solak. “Biz, başımıza bu tür işlerin gelmesine alışığız.”

Daha fazla bir şey söylemedi. Çar’ın da zaten daha fazla zamanı yoktu. Hemen nallı pirenin paket yapılmasını ve bir çeşit hediye olarak İngiltere’ye gönderilmesini emretti. Böylece oradaki insanlar, kendilerini etkileyemediklerini görmüş olacaklardı. Çar, bütün dilleri bilen özel bir haberci bulunmasını ve pireyi onun götürmesini emretti. Solak da onunla beraber gidecek ve İngilizlere, Tula’da ne büyük ustalar olduğunu gösterecekti.

Platov, Solak’ın üzerinde haç çıkardı ve:

“Benim kutsamam da seninle birlikte gitsin” dedi. “Yol için sana benim kendi Kafkas votkamdan yollayacağım. Çok ya da az içme; sadece ortalamayı tuttur.”

Sözünde de duru ve votkayı gönderdi.

Kont Nesselrode, Solak’a, Tulyakovski’deki umumi banyolarda yıkanmasını emretti. Saçları kestirildi ve kendisine sarayın koro şarkıcılarının kıyafetlerinden giydirildi. Çünkü o, tıpkı sarayın rütbeli adamlarından biri gibi görünmeliydi.

Böylece yol için hazır hale getirildi. Ona, Platov’un votkasıyla birlikte içmesi için biraz çay verdiler; arabada sallanırken bağırsakları birbirine geçmesin diye kemerini iyice sıktılar ve onu Londra’ya götürdüler. Bundan sonra Solak’ın, yabancı ülkelerdeki maceraları başlamış oldu.

15

Çar'ın habercisi ve Solak çok hızlı seyahat ettiler. St. Petersburg ile Londra arasında, dinlenmek için hiç durmadılar. Her istasyonda kemerlerini, bağırsakları ile ciğerleri birbirine karışmasın diye, vücutlarının bir başka bölgesine getirip sıktılar. Çar'a sunulmasından sonra, Platov'un emriyle, masraftan hiç kaçınmadan, ne kadar votka isterse içebileceği söylenmişti. Solak'ın, hiçbir şey yemeden, bu emri yerine getirmesine izin verildi ve Avrupa'yı geçene değin, bütün yol boyunca Rusça şarkılar söylettirildi. Bu şarkılara sadece bir tek yabancı nakarat eklenmişti:

Ai, luli, luli
C'est trés joli

Londra'ya gelir gelmez, haberci, Solak'ı otel odasında bırakarak, kutuyu gerekli kişilere vermek için yola çıktı. Fakat Solak kızmakta gecikmedi ve buna ek olarak canı bir şeyler yemek istedi. Kapıyı çaldı ve hizmetçi kapıyı açtığında ona ağzını işaret etti. Bunun üzerine hizmetçi onu hemen yemek odasına götürdü.

Solak masaya oturmuştu ama nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu ve tek kelime olsun İngilizce konuşamıyordu. Bunun üzerine ne yapabileceğini düşündü. Yavaşça masaya vurdu ve ağzını işaret etti. Böylece İngiliz hizmetçi onun bir şeyler yemek istediğini anladı ve yiyecek bir şeyler getirmeye başladı. Fakat getirdikleri, her zaman Solak'ın istedikleri olmuyordu.

Solak da, eğer beğenmiyorsa, getirilenleri kabul etmiyordu. Ona kendi tarzlarında yaptıkları, üstü ışıklarla bezenmiş bir puding getirdiklerinde, "böyle bir şeyin nasıl yeneceğini bilmiyorum" dedi ve ona dokunmadı. Bunun üzerine pudingi aldılar ve ona başka bir şey getirdiler. Onların votkasından da içmedi çünkü rengi yeşildi ve sanki içinde beklettikleri bakırın pasının rengini almış gibi görünüyordu. Kendisine en doğal ne gözüküyorsa onu aldı ve haberciyi beklerken, soğuk odada onu yudumladı.

Habercinin, kendilerine böceği götürdüğü kişiler onu hemen en güçlü mikroskoplardan birinin altında incelediler ve gazetelerden birine, hemen ertesi gün basılması, tüm insanların da bunu duyması için bir yazı gönderdiler.

"Ve şu işçi" dediler, "onu görmek istiyoruz."

Haberci onları otel odasına, oradan da yemek odasına götürdü. Solak ise onlar gelesiye kadar iyi bir yemeği mideye indirmişti bile. Haberci, oraya geldiklerinde, "işte bu o" dedi.

İngilizler, Solak'ı, omuzlarından sarsarak kutladılar ve sanki kendileriyle eşit bir rütbedeymiş gibi onunla el sıkıştılar.

"Kamerad[6]" dediler, "Kamerad, becerikli usta. Daha sonra seninle konuşacağız, ama önce sağlığına içeceğiz."

Hemen bir sürü şarap ısmarladılar ve ilkini de Solak'a sundular. Fakat o, nazikçe ilk içen olmayı reddetti. "Belki de beni zehirlemek istiyorlar, çünkü onları mağlup ettim" diye düşündü.

[6] Almanca: Arkadaş

“Olmaz” dedi, “bu doğru değil. Önce ev sahibi içmeli. Ben ancak o zaman içerim.”

İngilizler ondan önce içtiler ve sonra da onun bardağını doldurdular. Bunun üzerine ayağa kalktı, sol eliyle haç çıkardı ve orada bulunan herkesin sağlığına içti.

İngilizler, onun sol eliyle haç çıkardığını fark edince:

“Nedir o? Lutheryan mı, yoksa Protestan mı?” diye sordular.

“Ne Lutheryan ne de Protestan” diye yanıtladı haberci, “o, bir Rus Ortodoksu.”

“Öyleyse niçin sol eliyle haç çıkarıyor?”

“O, solaktır. Her şeyi sol eliyle yapar.”

Bu, onları daha da fazla şaşırttı. Hemen Solak’ın ve habercinin bardaklarını doldurdular ve tekrar içmeye başladılar. Bu olay, üç gün boyunca devam etti. Üçüncü günün sonunda “artık yeter” dediler. Her biri bir şişe gazoz içti ve Solak’a, sorularını yinelemeye başladı: Nerede eğitim görmüştü, ne öğrenmişti, aritmetiği ne kadar biliyordu?

“Bizim eğitimimiz basittir” dedi Solak, “Kutsal Şarkılar Kitabını ve Yarı-Düşler Kitabını okuruz. Fakat aritmetik hakkında pek bir şey bilmeyiz.”

İngilizler birbirlerine baktılar ve:

“Ne kadar garip!” dediler.

“Bizim ülkemizdeki her yerde eğitim böyle yapılır” diye cevapladı Solak.

“Peki, bu Rusya’da okutulan Yarı-Düşler Kitabı, ne tür bir kitaptır?”

“Eğer, kutsal şarkılar kitabında, Kral Davut’un rüyalarla ilgili belirsiz bıraktığı bir şey varsa onlara ek açıklamalarda bulunur.”

“Çok yazık. Aritmetiğin dört işlemini bilmek, Yarı-Düşler kitabından daha faydalı olurdu sana. Ayrıca şunu da bilmiş olurdun ki, her makinedeki bir işlem kesin rakamlarla hesaplanır. Bu yüzden ne kadar zeki olsan da pire gibi küçük bir makinenin, büyük bir kesinlikle hesaplanabileceğini ve pirenin, yaptığın nalları taşıyamayacağını fark edemedin. Böceğin zıplayamamasının ya da dans edememesinin sebebi bu”

Solak da aynı fikirdeydi.

“Orası tartışma götürmez” dedi, “biz iyi bir eğitim almadık ama ülkemize bağlıyızdır.”

İngilizler:

“Burada bizimle kal” dediler, “sana iyi biri eğitim veririz ve harika bir usta olmanı sağlarız.”

Fakat Solak, bu konuda aynı fikirde değildi onlarla.

“Evde bir ailem var” dedi.

İngilizler, ailesine para göndermeyi önerdiler ama bunu kabul etmedi.

“Biz ülkemize sadık insanlarız” dedi. “Babam ve annem ihtiyarlar. Düzenli olarak kendi bölgelerindeki kiliseye giderler ve, her neyse, kısacası ben burada yalnız başıma kalmaktan sıkıldım, çünkü evli değilim.”

“Buna alışırsın” dediler. “Bizim inancımızı benimsersin. Biz sana bir eş de buluruz.”

“Bu, asla olmayacak” diye yanıt verdi Solak.

“Niçin olmasın?”

“Çünkü” dedi, “bizim Rus inancımız doğru olan inançtır. Bizim atalarımız bu inanca inanmışlardı. Bu yüzden biz de ona inanmalıyız.”

“Fakat bizim inancımızı bilmiyorsun ki” dedi İngilizler. “Biz de aynı Hıristiyanlık inancına ve aynı İncil’e inanırız.”

“İncil’in herkes için aynı olduğu doğru” dedi Solak, “ama bizim kitaplarımız daha kalın ve inancımız daha fazla şey içeriyor.”

“Seni böyle düşünmeye iten nedir?”

“Bunu kanıtlayacak her şeye sahibiz.”

“Ne gibi kanıtlar örneğin?”

“Şeyler... Tanrı tarafından yaratılmış ikonlarımız var, sonra ağlayan ikonlarımız var, kutsal eşyalarımız var. Sizinse hiçbir şeyiniz yok. Pazar günü dışında kutsal gününüz bile yok. Ve ikinci sebep de, hukuki olarak evli olsam bile, bir İngiliz kadınıyla yaşamak benim için utanç verici bir şey olurdu.”

“Niçin öyle olsun?” diye sordular. “Bizim kadınlarımızı küçümseme. Temiz giyinirler ve çok iyi birer ev hanımıdırlar.”

Fakat Solak:

“Onları tanımıyorum ki!” dedi.

“Bunun önemi yok. Onları tanıyacaksın. Senin için bir randevu ayarlarız.”

Solak utandı:

“Yok yere kızları rahatsız etmemeli” dedi ve tekliflerini geri çevirdi. “Randevu, kibar adamlar içindir, bizim gibiler için değil. Hem Tulalılar, bunu duyarlarsa onlar için tam bir eğlence kaynağı olurum.”

Bu sözler İngilizleri meraklandırdı.

“Eğer randevu düzenlemiyorsanız, iyi bir seçim yaptığınızdan nasıl emin olabiliyorsunuz ki?” diye sordular.

Solak onlara bu işin oralarda nasıl yapıldığını açıkladı.

“Eğer bir adam niyetinin kız tarafından da öğrenilmesini istiyorsa” dedi, “ona ihtiyar bir kadın, bir çöpçatan gönderir. Bu kadın, kıza, oğlanın dileğini iletir. Sonra hep birlikte kızın evine giderler ve onu orada, bütün akrabalarının evinde kızı iyice görmüş olurlar.”

İngilizler, onun anlattıklarını anladılar ama kendilerinde böyle çöpçatanlık ya da ona benzer bir gelenek olmadığını söylediler. Bunun üzerine Solak:

“Eğer bir şeyi en iyi şekilde yapmak istiyorsanız, böyle şerefli görevleri üzerine alacak biri bulunmalıdır. Hem yabancılara karşı iyi duygular beslemiyorken neden onların kızlarıyla uğraşayım ki!”

İngilizler, onun görüşlerini onayladılar ve omuzlarına, dizlerine, şakacıktan hafifçe vurarak:

“Merakımızı gidermeni istediğimiz bir şey daha var” dediler. “Kızlarımız da ne gibi bir hata buldun ki onlardan böylesine kaçıyorsun acaba?”

Solak, soruyu oldukça samimi bir şekilde cevapladı.

“Onlarda herhangi bir hata bulmak istemiyorum. Sadece vücutlarını kuşatan dalga dalga elbiseleri sevmiyorum. Niçin, hangi amaçla böyle bir elbise giydiklerini açıklamak mümkün değil. Ayrıca bu giysinin altına giydikleri, iğnelenmiş bir başka giysi daha var. Ve

ellerine de bir tür çorap giyiyorlar. Kadife paltolarını da sırtlarına geçirdiler mi sanki küçük birer maymun giymiş gibi oluyorlar."

"Bu, seni nasıl böylesine engelleyebiliyor ki kızlardan?" diye sordu İngilizler gülerek.

"Bu, bir engel değil. Sadece korkuyorum. Onlara bakarken utanıyorum ve bir an önce çekip gitmelerini istiyorum."

"Sizin modanız bundan daha mı iyi?" diye sordular.

"Tula'daki moda basittir" diye cevapladı Solak, "herkes dantelli elbisesini giyer. Büyük hanımefendiler bile bizim geleneksel elbiselerimizi giyerler."

İngilizler, ona kendi hanımefendilerini gösterdiler ve sonra da bir fincan çay doldurdular.

"Niçin böyle burun kıvırıyorsun?" diye sordular.

“Şekerli olmayan şeylere alışık değilizdir” dedi.

Rusların yaptığı gibi, ağzına koyması için ona bir parça şeker verdiler.

İngilizler, onun, şekerlerini de kötüleyeceğini düşünüyorlardı ama Solak:

“Bizimkilere göre daha iyi” dedi.

İngilizler, ona İngilizlerin yaşam biçimini beğendirebilmek için başka bir şey yapmaya gerek duymadılar artık. Sadece, onu, misafirleri olarak biraz daha kalması için ikna edebildiler. Böylece ona fabrikalarını ve diğer işlerdeki ustalıklarını gösterebileceklerdi.

“Ve sonra” dediler, “seni gemilerimizden biriyle *canlı olarak St. Petersburg’a götüreceğiz*.”

Solak, bunu kabul etti.

16

İngilizler, Solak’ı korumaları altına aldılar ve haberciyi Rusya’ya geri gönderdiler. Gerçi haberci yüksek bir rütbeye sahipti ve birçok dil biliyordu ama onları ilgilendiren haberci değil Solak’tı. Böylece onu yanlarına aldılar ve ona her şeyi gösterdiler. Solak, onların bütün metal, bütün sabun fabrikalarını gördü ve hepsinden de hoşnut kaldı. İşlerin yapılma biçimini ve özellikle de işçilerin yaşam biçimlerini de beğendi. Her işçinin, her zaman, yeteri kadar yiyeceği vardı ve hiçbiri paçavralar içinde gezmiyordu. Kollu yelek giyiyorlar ve yürüdüklerinde ayaklarını incitmeyen, ucu demirli, deri

botlar kullanıyorlardı. Kırbaçlanmaktan korktuğu için çalışamadı ama işlerin nasıl yapıldığını iyice öğrendi. Her işçinin önünde bir çarpım tablosu asılıydı ve her işçinin bir yazboz tahtası vardı. İşçi herhangi bir şey yaptığında bu tabloya bakıyor ve yaptığını kontrol ediyordu. Sonra tahtaya bir şeyler yazıya, bazı şeyleri siliyor ve en sonunda doğruyu buluyordu. Şekiller halinde ne yazılmışsa, hepsi de sonunda bir eşya olarak üretilmiş oluyordu. Ve tatillerde de çiftler toplanıp, ellerinde bastonlarla, sakince, uygun bir şekilde yürüyorlardı.

Solak, İngilizlerin yaşam biçimi ve çalışmaları hakkında iyi bir fikir sahibi oldu. Fakat onun asıl ilgi gösterdiği şey İngilizleri şaşırtmıştı. Kendisinin de eski tarzda üretmiş olduğu tüfeklere hiç bakmıyor; asıl yeni silahlarla ilgileniyor ve onları övüyordu.

"Bunları biz de yapabiliriz." diyordu.

Ne zaman eski bir tüfekle karşılaşsa, parmağını onun ağız deliğine sokuyor, içindeki mermileri itiyor ve:

"Bizi şu ana kadar alt eden şey bu demek" diyordu.

İngilizler, Solak'ın gözünün nereye takılacağını hiç kestiremiyorlardı.

"Bizim generallerin de bunları görüp görmediğini söyleyebilir misiniz bana?" diye sordu bir keresinde.

"Burada bulunanlar mutlaka görmüşlerdir" dediler.

"Ve eldiven de giymişler midir?"

"Sizin generaller her zaman tam takım giyinirler. Ve her zaman eldiven takarlar."

Solak onlara cevap vermedi. Birdenbire kendini zavallı hissetmişti burada. Korkunç derecede evini özlemişti.

"Konukseverliğiniz için bütün içtenliğimle teşekkür ederim" dedi, "gördüğüm her şeyden çok memnun oldum ve görmek istediğim her şeyi de gördüm. Şimdi olabildiğince çabuk eve dönmek istiyorum."

Onu, daha fazla kalması için ikna edemediler. Karadan gitmesine izin veremezlerdi çünkü yabancı dil bilmiyordu. Denizden gitmesi ise doğru olmazdı çünkü sonbahar ayıydı ve bu yüzden de deniz devamlı fırtınalı olurdu. Fakat Solak ısrar ediyor ve "izin veri de gideyim" diyordu.

"Barometreye baktık, fırtına çıkacak" dediler, "boğulabilirsin. Burası gerçek bir deniz, sizin Finlandiya Körfezi'niz değil."

"Bir adamın öldüğü her yer aynıdır" diye cevap verdi onlara Solak, "Ölüm, Tanrı'nın emri. Tamamen çıldırmadan önce eve gitmek istiyorum."

Onu daha fazla tutamadılar artık. Biraz yiyecek, biraz para verdiler. Hatıra olsun diye altın bir çalar saat hediye ettiler. Onu soğuktan korumak için yünlü bir palto ve bir başlık ile sıkıca giyindirdiler ve Rusya'ya gidecek bir gemiye yerleştirdiler. Gerçek bir centilmenmiş gibi ona en iyi kabinlerini verdiler. Fakat o, güvertedeki diğer centilmenlerle birlikte oturmak istemedi. Güvertenin en üst katına çıktı ve bir muşambanın altına oturdu. Ne zaman bir İngiliz görse:

"Nerede benim Rusya'm?" diye soruyor; adam, eliyle ya da başıyla ona işaret ediyor; Solak da onun

işaret ettiği yere, kendi öz vatanına gözlerini dikip, sabırsızlıkla bakıyordu.

Körfezden çıkıp açık denizlere geldiklerinde, Solak'ın Rusya'ya özlemi öylesine büyüdü ki, onu teselli etmek adeta imkansız hale geldi. Fırtına korkunçtu. Fakat o, kamarasına gitmiyor; muşambanın altına oturuyor, başlığını başına sıkıca geçiriyor ve ülkesinin olduğu yere bakıyordu.

Birçok kez İngilizler onu daha sıcak bir yere götürmeye çalışmışlardı ama o yalan söylemiş, böylece de onu yalnız bırakmışlardı.

"Hayır" demişti, "burada daha iyiyim. Eğer bir çatının altına girersem beni deniz tutar."

Bütün bu zaman boyunca aşağıya hiç inmemişti; önemli bir sebep hariç: aşağıda, İngiliz kaptanın bir arkadaşı vardı ve bu adam Rusça konuşabiliyordu. Kaptanın arkadaşı Solak'ı ilk gördüğünde şaşırmıştı çünkü denizlere pek de alışık olmadığı belli olan bu Rus, bu kötü havada, orada durmayı başarabiliyordu.

"İyi delikanlı" dedi ona "gel de bir şeyler içelim."

Solak bir bardak içti.

"Bir tane daha" dedi adam.

Solak diğerini de içti ve böyle diye diye bir süre sonra ikisi de sarhoş oldular. Adam:

"Seni böyle bizim ülkemizden götüren sır ne, ha?" diye sordu.

"Bu, beni ilgilendirir" diye cevap verdi Solak.

"Eğer öyleyse" dedi adam, "gel bir bahse girelim, İngiliz usulü."

"Nasıl?" diye sordu Solak.

“Asla yalnız içmeyeceğiz; hep, beraber içeceğiz. Kim daha fazla içerse o bahsi kazanacak.”

“Gökyüzü bulutlu; midem karmakarışık; can sıkıntısından patlayacağım. Daha gideceğimiz uzun bir yol var. Ve dalgalardan da vatanımı göremiyorum. Bu bahis belki beni neşelendirir” diye düşündü.

“Tamam” dedi, “kabul ediyorum.”

“Fakat dürüst olacaksın”

“Merak etme” dedi Solak.

Böylece, anlaşıp el sıkıştılar.

17

Bahisleri açık denizde başlamıştı. Riga Dünamünde'ye ulaşasıya kadar formlarını koruyarak içmeye devam ettiler. Hiçbiri de diğerini alt edememişti. Çok iyi uyum sağlamışlardı birbirlerine. O kadar ki bir gün biri denize bakarken, deniz yüzeyinde sürünen bir şeytan gördüğünü söylediğinde şeytan hemen diğerine de görünmüştü. Fakat denizci kırmızı kafalı bir şeytan görürken, Solak esmer, tıpkı zenciye benzeyen bir şeytan görmüştü.

"Haç çıkar ve uzaklaş oradan" dedi Solak. "Bu, derinlerden çıkıp gelmiş bir şeytan."

İngiliz onunla tartışmaya başladı bu sefer.

"Bir dalgıç o" dedi, "eğer istiyorsan seni denize atayım. Korkmana gerek yok, çünkü bir süre sonra seni bana geri getirecektir."

"Eğer öyleyse, suya atabilirsin beni" dedi Solak.

İngiliz onu kaldırdı ve demirliğin olduğu yere götürdü. Diğer denizciler onları görüp durdurdular ve olayı hemen kaptana haber verdiler. Kaptan, onların derhal aynı kamaraya kilitlenmelerini emretti. Onlara rom, şarap ve soğuk yiyecekler verdiler. Böylece onlar da bahislerini devam ettirme olanağı buldular. Fakat kaptan sıcak puding verdirmedi onlara, çünkü üstündeki süs niyetine konmuş alevler onlar için tehlikeli olabilirdi.

Böylece bu ikili, kilit altıda, güvenli bir şekilde St. Petersburg'a getirildiler. İkisi de bahsi kazanamamıştı. Limanda değişik arabalara yerleştirildiler. İngiliz, İngiliz Rıhtımı'ndaki elçiliğe gönderilirken, Solak'ı da bir polis istasyonuna götürdüler.

Bundan sonra onların her ikisi de tamamıyla farklı bir kaderden acı çektiler.

18

İngiliz, elçiliğe varır varmaz, ona bir doktor ve bir eczacı gönderildi. Doktor, hastaya hemen sıcak bir banyo yaptırılmasını emretti. Eczacı bir hap hazırladı, hastanın ağzına koydu ve sonra iki adam hastayı yumuşak bir yatağa yatırarak, üzerini kalın örtülerle örttüler ve onu terlemeye bıraktılar. Ayrıca hastayı rahatsız etmemek için, elçilikteki kimsenin hapşırmamasını emrettiler. Doktor ve eczacı, hasta uyuyasıya kadar beklediler ve sonra da ona ikinci bir hap hazırlayarak, masanın üzerine, başının hemen yanına koyup çıktılar.

"Kimsin sen, nereden geliyorsun? Pasaportun ya da belgen var mı?" diye sorduklarında Solak, polis merkezinin zemininde öylece yatıyordu. Solak; hastalığından, içmekten ve geminin sallanmasının üzerindeki etkisinden öyle zayıf düşmüştü ki tek kelime söyleyecek hali yoktu. Sadece acı acı inliyordu. Üzerini aradılar. İyi kumaştan yapılmış elbiselerini çıkardılar. Çalar saatini ve parasını aldılar. Bundan sonra komiser, bulabildikleri ilk kızakla onu ücretsiz bir hastaneye götürmelerini emretti.

Polislerden biri Solak'ı kızağa bindirmek için dışarı çıkardı, fakat bir kızak bulmak oldukça uzun sürdü, çünkü kızak sürücüleri polislerden çekiniyorlardı. Tüm bu süre boyunca Solak soğuk taş merdivenlerin üzerinde yattı. Sonunda polis bir arabacı bulmayı başardı ama bu arabanın da, üstünde oturmak için bir örtüsü yoktu. Çünkü böyle durumlarda arabacılar, polislerin bacakları daha çabuk donabilsin diye genellikle örtüleri kendi

altlarına saklıyorlardı. Böylece Solak'ı, üzerinde herhangi bir örtü olmadan, bir arabadan diğerine taşıyıp durdular. Düşürüyorlar, tekrar kaldırıyorlar ve çevirebilmek için kulaklarını çekip duruyorlardı. Onu hastanelerden birine aldılar, fakat belgeleri olmadığı için hastane onu kabul etmedi. Bunun üzerine ikinci bir hastaneye, sonra üçüncüsüne, dördüncüsüne gittiler ve bu sabaha kadar böyle devam etti. Dar sokaklardan, sapa yollardan geçtiler. Morarıncaya değin, bir arabadan diğerine taşıyıp durdular onu. Sonunda bir doktorun asistanı onlara, hastalarını; kimliği bilinmeyen, ölmek üzere olan hastaların getirildiği Obukhov Ücretsiz Hastanesi'ne götürmelerini tavsiye etti.

Oraya gittiklerinde oradakiler, polise, bir şey imzalamasını ve kendileri ilgilenene değin hastayı koridordaki zemine bırakmalarını söylediler.

Bu arada, elçilikteki önemsiz İngiliz memur, sabah oldukça geç bir vakitte kalktı. Diğer hapı da yuttu. Tavuk ve pilavdan oluşan güzel bir kahvaltı yaptı. Yediklerini bir gazozla ıslattı ve:

"Nerede benim Rus dostum" diye sordu. "Onu arayacağım."

Giyindi ve dışarı çıktı.

19

Şaşırtıcı olsa da önemsiz memur Solak'ı kısa sürede buldu. Geldiğinde, Solak hala bir yatağa

alınmamıştı. Koridordaki zeminin üzerinde yatıyordu. İngiliz geldiğinde yakındı ona:

"Çar'a söylemek zorunda olduğum bir çift sözüm var."

İngiliz, Kont Kleinmikhel[7]'i görmeye gitti hemen.

"Buna nasıl izin verebilirsiniz?" dedi, "o paçavralarınızın altında bir insan ruhu yok mu hiç?"

Bu zekice düşünceden dolayı apar topar dışarı çıkarıldı. Bu yüzden bir daha insan ruhundan bahsetme cesaretini bulamadı kendinde. Sonra birisi ona Kazak Platov'u görmesinin iyi olacağını söyledi. Onun duyguları daha sade ve daha insaniydi.

İngiliz, Platov'u, yine kanepesinde oturmuş, somurtuyor bir halde buldu. Platov, bu önemsiz memuru dinledi ve Solak'la ilgili her şeyi hatırladı hemen.

"O, kardeşim" dedi, "onu çok iyi tanıyorum. Onun saçlarını çekmiştim. Ama o zaman şimdiki talihsizliğime neden olacağım aklıma gelmemişti hiç. Çünkü görevim bitti ve tamamıyla emekliye ayrıldım. Hiç kimse bana saygı göstermiyor artık. Fakat Komutan Skobelev[8]'e git. O, nüfuz sahibidir ve bu tür konularda tecrübesi vardır. Senin için bir şeyler yapacaktır."

Önemsiz memur, Skobelev'e gitti ve ona her şeyi anlattı. Solak'ın ne biçim bir hastalıktan acı çektiğini, başına neler geldiğini..... Skobelev:

"Bu hastalığı bilirim" dedi, "ancak Almanlar bunu tedavi edemezler. Sizin ihtiyacınız olan papaz ailesinden

[7] Çar I. Nikolas dönemindeki dışişleri bakanı.

[8] Çar I. Nikolas döneminde, Peter ve Paul İstihkamlarına uzun yıllar komuta eden general.

gelen bir doktordur. Çünkü onlar böyle vakalara küçüklükten beri aşinadırlar ve size de yardım edebilirler. Size hemen bir Rus doktoru, Martin-Solsky'i çağıracağım."

Fakat Doktor Martin-Solsky geldiğinde Solak, başı kaldırıma vurulup da yarıldığı için neredeyse ölmek üzereydi. Son nefesini de aldı ve:

"Çar'a söyleyin" dedi, "İngilizler, silah mermilerini tuğla tozuyla temizlemiyorlar. Biz de artık onları bu şekilde temizlememeliyiz. Tanrı korusun, eğer bir savaş olursa silahlar artık ateş etmek için kullanılamazlar."

Sadık Solak, bu son açıklamasını da yaptıktan sonra, haç çıkardı ve öldü.

Martin-Solsky hemen durumu not etti ve Kont Çernişev[9]'den bunu, Çar'ın dikkatlerine sunmasını istedi. Fakat Kont:

"Sen kusturucularınla ve müshillerinle uğraş" diye bağırdı "ve seni ilgilendirmeyen işlere de burnunu sokma. Rusya'da bu işle uğraşacak generaller var.

Böylece hiç kimse durumu Çar'a iletemedi ve tüfekler Kırım Savaşı'na kadar bu yolla temizlenmeye devam etti. Ve savaş başladığı zaman, tüfekleri doldurduklarında içindeki kurşunlar takırdamaya başladı; çünkü mermiler tuğla tozuyla temizlendiği için genleşmişlerdi. O zaman Martin-Solsky, Solak'ın sözlerini Çernişev'e hatırlatınca, Kont:

"Siz cerrahlar, hepinizin canı cehenneme" dedi, "kendi işinizle ilgilenmeye bakın siz. Yoksa bana bu

[9] Savaş bakanı ve Devlet Konyesi Başkanı.

konuda bir şey söylediğini inkar ederim ve senin de başın belaya girer."

"İnkar edecek, eminim bundan" diye düşündü Martin-Solsky ve ağzını kapadı.

Eğer Solak'ın sözleri Çar'a zamanında ulaşsaydı, Kırım Savaşı'nda her şey çok daha farklı olabilirdi.

20

Belki şimdi tüm bunlar, "çok eski günlerden kalma bir mesele" veya "eski günlerdeki bir efsane" niye nitelendirilecek. Ama o günler o kadar eski değil ve biz de bu efsaneleri unutacak kadar aceleci olmamalıyız. Her ne kadar bir masal havasında olsa ve kahramanı epik bir *karakter olsa da. Solak'ın gerçek ismi, dünyadaki diğer pek çok büyük dahi gibi, refah ve zenginlik uğruna unutuldu gitti. Ama o yine de halk tarafından yaratılmış ilginç bir mit. Onun maceraları sayesinde insanlar, gerçekten yaşanmış ve sadakatle resmedilmiş bir tarihi tekrar yaşıyorlar.

Artık Tulalı gibi inanılmaz bir ustaların olmadığını söylemeye gerek yok. Makineler, insanların yapamadığını yapıyorlar ve dâhiler de endüstriye veya gerçeğe savaş açmıyorlar artık. Gerçi makineler işçilerin ücretlerini yükseltiyorlar ama sanatsal eserler üretemiyorlar. Bu da halka, biraz önce anlattığımız türden efsaneleri esinlendiriyor.

İşçiler, doğal olarak, kendini bilimin emrine vermiş aletlerden kazandıkları avantajlardan memnunlar

ama eski günleri de bir çeşit gurur ve sevgiyle anımsıyorlar. İşte bu hikaye, onlardan birinin, gerçekten "insan ruhu"na sahip olan birinin destanıdır.

1881

İHTİYAR DAHİ

Deha, yaşta değildir- o başkalarını durduran her şeyi alt edebilir.

La Rochefoucauld

1

Birkaç yıl önce küçük, yaşlı bir hanım-bir toprak sahibi-kendi deyişiyle "rezil bir işi" halletmek için Petersburg'a geldi. Meselenin aslı şuydu: Zeki bir sosyete gencinin başı derde girmişti ve o da bu genç için üzüldüğünden; içinde kendisinin, sakat kızının ve onun büyük kızının oturduğu, hemen hemen bütün servetini oluşturan evini rehine vermişti. Ev on beş bin rubleye, ki bu aynı zamanda genci ihtiyacı olan miktardı, rehine vermiş ve genç de parayı en kısa zamanda ödeyeceğine dair söz vermişti.

Bu kibar hanım gence inanıyordu ve aslında inanmaması için de bir sebep yoktu. Çünkü borçlu genç, en iyi ailelerden birine mensuptu; parlak bir kariyeri ve iyi bir geliri vardı. Parasal olarak böyle zor bir duruma düşmesi büyük ihtimalle geçici bir aşk ya da aristokrat bir kulüpte dikkatsizce oynadığı bir kumar meselesi yüzündendi ve elbette o da kolayca halledebilecekti bunu, "Petersburg'a varır varmaz."

Bu yaşlı hanım gencin annesini uzun zamandan beri tanıyor ve onunla olan arkadaşlığı hatırına gence

yardım ediyordu. Genç, Petersburg'a gitmek için ayrıldığında neşeliydi ve hiçbir şey söyleme gereğini de duymamıştı. Ondan sonra ise iş kedi-fare oyununa döndü. Söz verilen gün geldi geçti. İhtiyar hanım, ona varlığını hatırlatması için mektuplar gönderdi. Önce nazik mektuplar; sonra biraz sert; ve sonunda ise memnuniyetsizliğini sezdiren, küfür içerikli mektuplar. Fakat borçlu genç işini biliyordu. Mektupların hiçbirine cevap vermedi. Ama zaman geçiyordu, senetlerin vadesi doluyordu ve hala hayatını evinde geçireceğini umut eden zavallı kadın birden kendisinin, sakat kızının ve onun kızının karşı karşıya kalacağı buz gibi soğuğu düşündü.

Umutsuzluk içinde biraz para topladı; sakat kızını ve çocuğunu nazik *bir* komşusuna bıraktı ve adaleti yerine getirmek için aceleyle Petersburg'a hareket etti.

2

İlk başlarda gayretleri sonuç verdi. Görüştüğü avukat nazik ve anlayışlı biriydi; mahkeme meseleyi çabucak ele almış ve onun lehine karar vermişti. Fakat iş yürütmeye geldiğinde bazı pürüzlerle karşılaştı ve ne yapacağını bilemedi. Polisler ve icra memurları borçluya karşı harekete geçmiyorlardı. Zaten bu baydan iyice yılmışlardı; ihtiyar hanımdan özür diliyorlardı. Yardım etmekten büyük zevk duyarlardı şüphesiz ama….buna cesaret edemiyorlardı. Borçlunun kan veya evlilik bağıyla,

yüksek mevkilerde akrabaları vardı ve bu yüzden de ona diğer suçlulara davrandıkları gibi davranamazlardı.

Onun bağlantıları hakkında herhangi bir şey bilmiyorum. Bunu düşünmüyorum da. Fakat sorun ne olursa olsun kader ona iyi davranıyordu.

Aynı şekilde size onunla nasıl uğraşılması gerektiğini de söyleyemem. Bildiğim tek şey borçlunun, hiçbir memurun sahip olmadığı kadar bir gelire sahip olduğuydu ve bu yüzden de ihtiyar hanım kime baş vururs vursun, hep aynı tavsiyeleri alıyordu.

"Niçin bu kadar sıkıntıya giriyorsunuz madam? Vazgeçseniz daha iyi olmaz mı? O, kimseye ödeme yapmıyorsa biz ne yapabiliriz? Eğer biraz teselli verecekse size, şunu söyleyebilirim; siz ilk değilsiniz, sonuncu da olmayacaksınız."

"Eğer teselli olacaksa bayım, tek acı çekenin ben olmadığımı düşünmeyi tercih ederim. Bu hem benim hem de diğerleri için daha iyi."

"Anlıyoruz" diye cevap verdiler, "ama herkese eşitlik sağlamaya çalışan bu tür düşünceleri kafanızdan silmelisiniz. Bu tür düşünceler sosyanist[10] fikirler barındırıyor ve onları uygulamak da imkansız."

"Niçin imkansız olsun? Onun geliri bana ve başkalarına olan borcundan çok daha fazla. Ona borçlarını ödettiğinizde bile hala kendisine yetecek kadar parası kalacak."

"Oh, madam, çok parası olan bir adamın asla yeteri kadar parası yoktur. Ama asıl önemli şey, onun

[10] Sosyalist demek istiyor.

borçlarını ödemeye alışkın biri olmaması. Eğer onu çok fazla rahatsız ederseniz, başınızı belaya sokabilir."

"Ne tür bir belaya?"

"Peki madam, artık daha fazla soru sormayın. Sessizce çıkıp Nevski Caddesinden yürüyerek gitmeniz daha iyi olur yoksa kendinizi birden bire bu şehrin dışında buluverirsiniz."

"Bana bir özür borçlusunuz" dedi ihtiyar hanım, "size inanmıyorum. O hala parasını çar çur ediyor ama siz ona iyi birisi diyorsunuz."

"O, evet" diye yanıt verdiler, "elbette iyi birisidir. O sadece kötü bir ödeyici o kadar. Eğer bir adamın elinden her şey geliyorsa işte bu kötüdür."

"Öyleyse ona karşı önlemler alın."

"Ama" dediler, "işte orada durmalıyız. Herkese karşı önlemler alamayız. Böyle bir adama bulaşmakla ne elde edeceğinizi zannediyorsunuz?"

"Bulaştım diyelim, ne fark eder?"

Bu noktada, başvurduğu adam döndü ve ona daha yüksek bir makama şikayette bulunmasını tavsiye etti.

3

Ve böylece daha yüksek makamlara gitti. Onları ele geçirebilmek daha da zordu. Daha az konuşuyorlardı ve konuşmaları daha anlaşılmazdı.

"Nerede o?" diye soruyorlardı. "Bizim raporlarımızda burada olmadığı gözüküyor."

“Oh, efendim” diyordu ihtiyar hanım ağlamaklı bir şekilde, “onu her gün caddede görüyorum. Kendi evinde yaşıyor.”

“O, onun kendi evi değil. Kendisine ait bir evi yok onun. Ev, karısının.”

“Fakat aynı şey. Karı ve koca birdir.”

“Bu sizin düşünceniz. Fakat bizim kanunlarımız farklı düşünüyor. Zaten karısı evi, ona kiralamıştı. Sonra da mahkemede bu konuda şikayetçi oldu ondan. Bu yüzden o da bir daha o eve uğramadı….. Şeytan görsün yüzünü! Onunla uğraşmaktan bıktık artık. Hem niye borç para verdiniz ona? Ne zaman Petersburg’a gelse, mobilyalı apartmanlar kiralar ama hiç birinde oturmaz. Eğer onu savunduğumuzu ya da onu kolladığımızı düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Onu bulun ve yakalayın. Aksi takdirde kanunlar hep ondan yana olacaktır.”

Ne kadar yüksek bir makama şikayette bulunduğunun bir önemi yoktu. Alabildiği tek teselli yukarıda söylenenler oluyordu. Sonra, izlediği bu taşraca yöntemden şüpheye düştü ve kendi kendine, “her elin biraz yağlanmaya ihtiyacı vardır” demeye başladı.

“Eğer istemiyorsan inanma” dedi, “fakat arabalar da tekerlekleri yağlanmadan hareket edemezler.”

Böylece tekerlekleri yağlamak için harekete geçti ama hayal kırıklığına uğramış olarak geri döndü. Öncelikle bin rubleden başladığını söyledi. Parayı alır almaz bin rublesini onlara verecekti. Fakat kimse ona cevap vermemişti. O da bunun üzerine makul bir şekilde fiyatı artırmaya başlamış ama üç bin rubleye geldiğinde nazikçe, binadan çıkması istenmişti.

“Bir kağıtlık işi halletmek için üç bin rubleyi almıyorlar! “dedi, “ne düşünüyorsun bu konuda? Eskiden her şey daha iyiydi sanırım.”

“Fakat eskiden de işlerin nasıl yürüdüğünü unutmuş gözüküyorsun: En çok ödeyen haklıdır” diye hatırlattım ona.

“Bu konuda tamamıyla haklısın” dedi, “o günlerde memurlar arasında oldukça zeki kişiler bulunurdu. ‘Bunu yapabilir misiniz?’ diye sorduğunuzda, ‘Rusya’da hiçbir şey imkansız değildir’ diye cevap verirlerdi ve sonra da bir plan çıkarıp onu hemen uygularlardı. Fakat niçin şimdi onlardan biri gelip canımı sıkıyor ki! Hem o adama da güvenip güvenemeyeceğimi bilemiyorum. Onu her gün Mariinski Pasajı’ndaki Vasili’nin pastanesinde görüyorum. Oraya gidiyorum çünkü ekonomik durumum kötü şu sıralar ve her kopeğin[11] üzerine titremek zorundayım. Uzun zamandır sıcak bir yemek bile yiyemedim. Paralarımı bu mesele için biriktiriyorum. Ve o da oraya geliyor. Çünkü-sanırım- fakir ve içmek… Fakat hüküm verildikten sonra ‘Bana beş yüz ruble verin, hükmü yerine getireyim’ demişti. Ne düşünüyorsun bu konuda?”

“Sizi temin ederim sevgili bayan” dedim, “bu işte tamamıyla sizin yanınızdayım. Fakat ben kendi işlerimi bile idare edemiyorum, kaldı ki size tavsiyede bulunayım. Ama yine de bu birine sorabilirsiniz. Kimdir bu adam ve kim size, onu bu konuda tavsiye edebilir?”

“Pastane sahibine sordum, fakat o da herhangi bir şey bilmiyor. ‘Sanırım’ dedi, ‘işleri kötü giden bir

[11] Türkiye’de kuruşa karşılık gelen Rus para birimi.

tüccardır ya da dünyaya unvanıyla birlikte gelmiş herhangi birisidir.'"

"Peki öyleyse, sen de doğrudan kendisine sor."

"Sordum. Ona kim olduğunu ve derecesini sordum. 'Toplumda' dedi, 'bu tür sorular sormak gereksizdir ve ayrıca uygun değildir. Bana İvan İvanoviç[12] diyebilirsin. Derecelerim de on dört tanedir[13] ve bu da bana neyi uygun görürsem onu yapma hakkını sağlar.'"

"Yani onun tamamıyla kuşkulu biri olduğu görüşündesin."

"Evet, kuşkulu… on dört tane derecenin ne manaya geldiğini biliyorum. Bir zamanlar bir devlet memuruyla evliydim. On dördüncü dereceden bir memurdu ve şöyle derdi: 'Ben onlara itibar etmem. Benim kafamda dâhice fikirler vardır ve her zaman, üç yüz ruble karşılığında onları uygulamaya geçirmeye hazır değerli insanların olduğunu bilirim'

" 'Fakat niçin efendim' diye sorardım, 'niçin *üç yüz* rubleyi şart koşuyorsunuz?'"

" 'Çünkü bu kuraldır ve biz asla kurallara karşı gelmez ve asla daha fazlasını almayız.'"

" ' Hiçbir şey anlamadım efendim.'"

" 'Anlaman da gerekmiyor. Biz üç yüz ruble alırken son günlerde diğerleri binlerce ruble alıyor. Ben fikir ve öğütlerim için iki yüz ruble istiyorum. Üç yüz ruble

[12] Rusya'da çok yaygın bir isim. Konuşmacı böyle söyleyerek, verdiği ismin gerçek olmadığını belirtmiş oluyor. Sonraki sayfalarda da bu yüzden ismi yanlış söyleniyor.

[13] Çarlık Rusya'sında devlet görevlilerinin on dört derecesi vardı. On dördüncü derece en düşük dereceydi.

ise hapishaneye gitmeyi göze alarak işi yapan kişinin hakkı. Üç ay hapis. Her bir ay için yüz ruble-hepsi bu. Yardıma ihtiyacı olan herkes bana inanmalı, çünkü ben sadece imkansız işleri üzerime alırım. İnancı olmayan kimseler için ise hiçbir şey yapamam.' Fakat" diye ekledi kadın, "nasıl baştan çıktığıma şaşıracaksın ama ben nasıl olduysa o, pasajdaki adama inanıyorum…."

"Gerçekten anlayamıyorum seni" dedim", "nasıl inanabiliyorsun ona?"

"Benimkisi sadece bir sezgi. Rüyalar görüyorum ve rüyamdaki her şey bana, ona kuvvetle inanmamı söylüyor."

"Biraz daha beklemeyecek misin artık?"

"Bekleyebildiğim kadar bekleyeceğim."

Fakat çok geçmeden daha fazla bekleyemeyeceği an geldi.

4

Ertesi gün ihtiyar hanım, üzüntülü bir ruh hali içerisinde beni görmeye geldi. Üzüntülüydü çünkü birincisi yakında Noel geliyordu; ikincisi evden mektup almıştı, birkaç gün içerisinde ipotek süresi dolmuş olacaktı; ve üçüncüsü borçlusunu yolda bir hanımla kol kola görmüş, arkasından koşarak kolundan çekmiş ve, "Tanrım, bu adam bana borçlu!" diyerek oradan geçenlerden yardım istemişti.

Fakat bu davranışının tek sonucu borçlusundan uzaklaştırılmak ve kamu huzurunu bozduğu için

mahkemeye çağrılmak olmuştu. Ama tüm bunlardan daha üzücü olan bir dördüncü sebep daha vardı: İhtiyar hanımın borçlusuna, yurtdışına çıkma izni verilmişti ve hemen ertesi gün kalbini bağladığı o güzel bayanla birlikte yabancı bir ülkeye gitmek için şehirden ayrılacaklardı. Orada bir veya iki yıl kalacaktı, hatta belki de hiç dönmeyecekti. Çünkü "kadın son derece zengindi."

Her şeyin onun söylediği gibi olduğuna şüphem yoktu. Adamın hizmetçisine para vererek bu yakalanması zor adamın her anını izlemiş, onun hakkında bilgi toplamış ve onun bütün gizlerini öğrenmişti.

Bununla birlikte ertesi gün, bu uzun ve acı verici komedinin sonunu görecekti: Ertesi gün adam uzun süreliğine, belki de ebediyen, ayrılacaktı çünkü yanındaki bayan bir an için bile olsa küçük düşecek olmaya katlanamıyordu.

İhtiyar hanım, bütün bunları, Mariinski Pasajı'nda akşam yemeğini yerken on dört dereceye sahip centilmen bayla tartışmış ve ondan şu cevabı almıştı:

"Evet, zaman kısa; fakat her şey halledilebilir. Masanın üzerine beş yüz ruble toslayın ve yüreğinizdeki bu yük yarın kalksın. Eğer bana güvenmezseniz kaybedeceğiniz on beş bin rubleyi düşünün."

"Ve arkadaşım, ben" dedi ihtiyar hanım, "ona güvenmeye çoktan karar vermiştim… Başka ne yapabilirim? Başka hiç kimse işi üzerine almayacak ama o alıyor ve kendinden emin bir şekilde, 'Hükmü yerine getireceğim!" diyor. Bana öyle bakma lütfen. Hiç de kaçık değilim. Neden bilmiyorum ama içimde ona karşı,

sezgilerimden gelen gizemli bir inanç vardı ve rüyalarımda da bunu görüyordum. Bu yüzden kararımı verdim ve o da benimle birlikte geldi."

"Nereye?"

"Şey, biliyorsun, önceleri sadece günde bir kez, akşam yemeklerinde, pastanede buluşuyorduk. Fakat böyle devam ederse çok geç kalmış olacağım. Bu yüzden onu da evime getirdim ve yarına kadar gitmesine de izin vermeyeceğim. Benim yaşımda, elbette, hiç kimse hiçbir şeyi eksik düşünmez. Onu aramak zorunda kalacaktım çünkü ona beş yüz rublenin tamamını, senetsiz vereceğim."

"Peki, korkmuyor musun?"

"Elbette hayır. Başka ne yapabilirim? Ona avans olarak yüz ruble verdim bile ve o şimdi, çayevinde çay içerek beni bekliyor. Senden bir ricam var: iki yüz elli rublem daha var ama yüz elli ruble eksik demek bu. Lütfen insaflı ol ve bana bu miktarı borç olarak ver. Sana geri ödeyeceğim. Evi satsalar bile, yüz elli dolar artacak."

Onun çok dürüst biri olduğunu biliyordum. Ayrıca onun büyük üzüntüsü de dokunmuştu bana. Bu yüzden "geri ödesin veya ödemesin, ne önemi var" diye düşündüm. "Tanrı onu kutsasın; yüz elli ruble beni daha zengin de yapmaz daha fakir de. Hem o da böylece "evi kurtarmak için her yolu denemedim" diye üzülmeyecek.

İstediği parayı aldı ve tehlikeli ajanıyla buluşmak üzere çayevine gitti. Petersburglu güvenilir adamların yeni hilelerinin neler olduğunu öğrenmek için ertesi sabah büyük bir merakla gelmesini bekledim.

Fakat öğrendiklerim, benim beklentilerimin tamamen ötesindeydi. Pasajın dâhisi, ihtiyar kadının sezgilerine ve güvenine ihanet etmemişti.

5

Noel tatilinin üçüncü günü alelacele bana geldi. Yola çıkmak için giyinmişti ve elinde seyahat çantası vardı. Yaptığı ilk şey borç verdiğim yüz elli rubleyi masaya koyması ve ayrıca on beş bin rublelik banka poliçesini bana göstermesi oldu.

"Gözlerime inanamıyorum, bu da ne demek?" dedim.

"Hiçbir şey, sadece faiziyle birlikte geri aldığım param."

"Fakat nasıl? Yani şu on dört derecenin sahibi İvan İvaniç'in bir numara yaptığını mı söylemek istiyorsun?"

"Evet, yaptı. Bu arada başka biri daha vardı, ona üç yüz ruble verdi, çünkü o olmasa bu işi halledemezdik."

"Başka bir ajan daha mı? Anlat bana hepsini, nasıl başardılar bu işi?"

"Gayet dürüstçe. Çayevine varır varmaz İvan İvaniç'e parayı verdim. O da parayı saydı, cebine koydu ve "Şimdi artık gidebiliriz madam" dedi, "ben bir dâhiyim, fakat planımı uygulayabilmem için birisine ihtiyacım var. Çünkü bir kendi adıma yasal işlemler yapamayacak bir yabancıyım." Böylece dışarı çıktık ve pek çok sefil yerleri ve kulübeleri dolaştık. Bir Sırp

Savaşçısı[14] arıyorduk, fakat uzun zaman geçmesine rağmen hala bir tane bile bulamamıştık. Neyse ki sonunda birini bulabildik. İzbe bir yerde yaşıyordu. Elbiseleri yırtık pırtıktı. Üzerinde Sırp askeri üniforması vardı ve bir gazete parçasına sarmış olduğu tütününü içiyordu. "Benden istenen her şeyi yapabilirim ama önce biraz içmeliyim" dedi.

Üçümüz bir tavernaya oturduk ve şartlar üzerinde tartışmaya başladık. Sırp Savaşçısı 'üç aylığına, her ay için yüz ruble', yani toplamda üç yüz ruble istiyordu. Bu konuda anlaştık. Ben neler olduğunu anlayamıyordum. Sadece İvan İvaniç'in ona bu parayı hiç tereddüt etmeden verdiğini gördüm. Onun bu adama güvenmesi beni rahatlattı. Ben İvan İvaniç'le beraber bizim eve gittim. Sırp Savaşçısı da ertesi sabah bizimle buluşmak üzere kulübesine çekildi. Sabahleyin bize geldi ve "Hazırım" dedi. İvan İvaniç kulağıma "Ona biraz votka getir" dedi fısıldayarak, "cesaretlenmeye ihtiyacı var. Fakat çok fazla içmesine de izin verme. Neşelenecek kadar içmesi yeterli. Bu işteki en önemli şey onun performansı."

Sırp Savaşçısı votkasını içtikten sonra doğruca, borçlunun ve yanındaki hamının şehirden ayrılacakları tren istasyonuna gitmişler. İhtiyar hanım ne olduğunu kestiremiyormuş. Kafalarındaki düşünce tam olarak neymiş ve bunu nasıl uygulayacaklarmış? Ama Sırp

[14] 1876 yılında, Osmanlı Devleti'yle Balkan Slavları arasında yapılan savaşta, birçok Rus savaşmak için gönüllü olarak Sırbistan'a gitmişti. Fakat bu gönüllüler dönüşte kendilerini yoksul ve işsiz olarak buldular.

Savaşçısı onu sakinleştirmiş ve “Her şey adil ve dürüst bir şekilde halledilecek” demiş. İnsanlar yavaş yavaş istasyona gelmeye başlamış. Aralarında borçlu ve yanındaki hanım da varmış. Bir uşak biletlerini satın almış. Borçlu da yanındaki hanımla birlikte oturmuş; bir yandan çayını içiyor, bir yandan da üzgün gözlerle istasyona bakıyormuş. İhtiyar hanım İvan İvaniç’in arkasına saklanmış ve borçluyu göstererek, “İşte o!” demiş.

Sırp Savaşçısı onu görmüş ve “Güzel” diyerek hemen yerinden kalkmış, genç züppenin yanından geçmiş. Sonra ikinci kez geçmiş ve üçüncü geçişinde, önünde durarak:

“Niye bana bakıyorsun sen?” demiş.

Diğeri cevap vermiş:

“Sana bakmıyorum, sadece çayımı içiyorum.”

“Aha!” demiş Savaşçı, “Demek bana bakmıyorsun, çayını içiyorsun ha? Öyleyse ben sana baktırmasını bilirim. İşte, burada çayın için limon var; bu da şekeri ve çikolatası!....” Böyle diyerek adamın yüzüne şak!-şak!-şak! diye vurmaya başlamış.

Yanındaki hanım hemen kalkıp gitmiş ama borçlu da gitmek isteyince, polis onu, şikayetçi olmadığını söylemesine rağmen durdurmuş ve “Orası kamu alanıdır giremezsiniz” diyerek hem onu hem de Sırp Savaşçısını tutuklamış. Sonra adam tam anlamıyla bir çelişkiye düşmüş. Kadının arkasından mı gitsin yoksa polisin sorularına mı cevap versin bilemiyormuş. Bu arada polis bir rapor hazırlamış ve tren de kalkmış…. Kadın gitmiş, o ise orada kalakalmış….Polise adını ve derecesini

söyleyince polis, “Bu arada aklıma gelmişken, çantamda size ait bir hüküm var” demiş. Borçlu adamın yapabileceği bir şey yokmuş. Şehirden ayrılmasını engelleyeceklerinden korktuğu için, tanıklar önünde paranın tamamını, faiziyle birlikte kadına vermiş.

Böylece, bu büyük güçlük de halledilmiş; adalet kazanmış; barış yerine getirilmiş ama Noel de sönük geçmiş tabii.

Böyle zor bir sorunu halledebilecek bir adamın kendini dahi olarak görmesi onun hakkıdır sanıyorum.

1884

MÜHENDİSLER ŞATOSU'NDAKİ HAYALET

1

İnsanlar gibi binaların da kötü ünleri vardır. Kötü işaretlerin görüldüğü ya da anlaşılmaz güçlerin olduğuna inanıldığı bu tür evlerin genellikle uğursuz olduğu düşünülür. Ruhçu düşünürler, akıl almaz olayların yaşandığı bu hayaletli evleri anlaşılmaz olarak nitelendirirler ama onların bu görüşleri genel anlamda kabul görmemiştir.

Petersbug'da, böyle kötü üne sahip yapıların biri de, bugün Mühendisler Şatosu olarak adlandırılan Paul'un tipik şatosudur. Şatoda hayaletlerin ve ruhların olduğuna dair ilk söylentiler, neredeyse şato yapılırken söylenmeye başlanmıştır. Daha İmparator Paul zamanında, Büyük Peter'ın sesinin orada duyulduğu ve İmparator Paul'un da, büyük-büyük babasının hayaletini bizzat gördüğü söylenir. Daha sonra bir yabancı dergide ve Mr. Kobeko'nun son Rusça kitabında çıkan İmparator Paul'un ölümüyle ilgili yazı da yalanlanmamıştır. Buna göre Büyük Peter mezarından kalkmış ve sonunun yakın olduğu konusunda büyük-büyük oğlunu uyarmış; çok geçmeden de kehanet gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte hayalet, şatonun duvarlarında sadece İmparator Paul'a değil, yanındakilere de

gözükmüştür. Tek kelimeyle şato uğursuzdur ve hayaletler ile periler gerçekleşecek korkunç şeyleri haber vermektedirler. İmparator Paul'un ani ve beklenmedik ölümü-bu olay üzerine oradakilere imparatorun son görüştüğü hayaleti anımsamışlardır hemen-şatonun gizemli ve tehlikeli ününü daha da artırmıştır. O günden sonra şato, kraliyet ailesinin mekânı olma özelliğini-dolayısıyla da önemini-kaybeder ve yaygın bir deyişle, 'askeri öğrencilere gider.'

Günümüzde burası, askeri öğrencilerin mühendislik bölümü olarak kullanılmaktadır ve daha önce de birçok mühendis subay yetiştirmiştir. Bu genç öğrenci kalabalığı doğal olarak çocukluk döneminin batıl inançlarına hala bağımlıdır ve ayrıca hareketli, yaramaz, cesur ve meraklıdır. Elbette hepsi de bu kasvetli şatoyla ilgili korkunç hikâyeleri dinlemişlerdir. Çocuklar bu tür korkunç hikâyelerle ilgilenmeye bayılırlar ve onları kendi korkularıyla besleyerek başka çocuklara da bu korkuyu aşılamaya çalışırlar. Askeri öğrenciler arasında da bu böyleydi ve hiçbir şey onlara bu kötü alışkanlıklarını bıraktıramıyordu. Ta ki bir olay olup da onları yola getirene kadar.

İşte bizim hikâyemiz de bu olayla birlikte başlıyor.

2

Özellikle okula yeni gelmiş, "küçükler" olarak adlandırılan gençleri, şato hakkında esrarlı hikâyeler anlatarak korkutmak ve onlarda batıl inançlar oluşturmak

modaydı. En çok da koridorun sonundaki, İmparator Paul'un akşam sağlam girdiği ama sabah ölü bulunduğu yatak odası korkutuyordu onları. "Büyükler", İmparatorun hayaletinin odasından çıktığı ve her gece çok sevdiği şatosunu denetlediği yalanına devam ettiler ve "küçükler" de buna inandılar. Kilidin veya herhangi bir engelin hayaletler için önemli olmamasına rağmen oda çok iyi korunuyor ve güvenli bir şekilde kilitleniyordu. Bununla birlikte ortalıkta odaya girmenin mümkün olduğuna dair söylentiler dolaşıyordu ve bunun doğru olduğu da görüldü. Her nasılsa birkaç öğrenci odaya girmeyi başardı ve bu durum, içlerinden biri bedelini çok kötü ödediği rezil bir yaramazlık yapana kadar sürdü. Bu çocuk bu korkunç odada gizli bir delik açtı ve oraya bir çarşaf sakladı. Gece oraya gitti, çarşafı hiçbir yeri görünmeyecek şekilde baştan ayağa örtündü ve Sadov Caddesi'ne bakan pencerenin önünde durdu. Böylece caddeden geçen herkes kendisini görebilecekti.

Hayalet rolünü oynayan genç, şato hakkındaki batıl inançla çocukları ve caddeden geçip de hayalet şeklini görenleri korkutmayı başardı. Hepsi de gördüğünün İmparatorun hayaleti olduğuna inanıyordu.

Çocuğun oynadığı bu yaramazca oyun birkaç ay daha sürdü ve İmparatorun geceleri dolaştığı, pencereden Petersburg'a baktığı söylentilerinin yayılmasına sebep oldu. Birçoğu beyaz hayaletin pencerede başını salladığına ve reverans yaptığına kesin olarak inanıyordu; çocuk bu tür şeyleri yapabilecek biriydi elbette. Tüm bunlar tartışmalara ve kehanet türünden açıklamalara neden oldu ve çocuğun suçüstü

yakalanmasıyla son buldu. Çocuk "ibret verici bir bedensel ceza" aldı ve sonra da ortadan kayboluverdi. Yaygın bir söylentiye göre şansız çocuk, yoldan geçen bazı önemli kişileri korkutma talihsizliğine uğramıştı ve bu yüzden de sert bir biçimde cezalandırılmıştı. Hatta daha açıkçası, öğrenciler talihsiz çocuğun "sopa altında can verdiğini" söylüyorlar ve bu olasılık da imkânsız gözükmüyordu. Zamanla öğrenciler bu söylentiye inadılar ve böylece çocuğun kendisi bir hayalete dönüşmüş oldu. Arkadaşları onu, alnında çelenk, bütün vücudu kamçılanmış bir şekilde görmeye başladılar. Çelenkte:

"Ben yalnızca biraz bal tattım, şimdi ölmem mi gerek!"[15]

yazıyordu. İncil'deki hikâyeyi hatırlayan biri için çok etkileyici bir imaydı bu.

Çocuğun bu kötü sonundan sonra Mühendisler Şatosu'na dehşet salan yatak odasının kapısı açıldı ve oranın bu esrarengiz ünü yıkılmaya çalışıldı. Ne var ki hayalet geleneği bir süre daha devam etti. Öğrenciler hala şatonun, geceleri bir hayalet tarafından ziyaret edildiğine inanıyorlardı. Bu kanı, hem genç hem de kıdemli öğrenciler tarafından paylaşılıyordu, ama farklı şekilde. Genç öğrenciler hayaletlere körü körüne inanıyorlardı. Kıdemli öğrenciler ise hayalet görüntülerini bizzat düzenliyorlardı, ama bu durum onların hayaletten

[15] Eski Ahit (Tevrat)'te geçen bir hikaye. Saul, Yonatan'a, "Söyle bana, ne yaptın?" sorusu üzerine, Yonatan bu cevabı verir. (bak. 1 Samuel 14:43, Tevrat)

korkmasını engellemiyordu. Bu "mucize düzenbazları", bir süre sonra yarattıkları mucizelere kendileri inanmaya başlıyorlardı.

Genç öğrenciler, ibret verici bedensel cezadan sonra konuşulması yasaklanan bu hikâyenin "tümünü" bilmiyorlardı, ama kıdemli öğrenciler arasında ceza alan öğrenciyle birlikte kırbaçlanıp dövülen bazı öğrenciler bu hayalet hikâyesinin tamamını biliyorlardı ve bu da onlara büyük bir itibar sağlıyordu. Onlar da bu durumdan keyif aldılar. Ta ki 1859 ya da 1860 yılına kadar. O yıl, onlardan dört tanesi çok zor bir durumla karşı karşıya kaldı. Size bunlardan, tabuttaki uygunsuz şakaya karışanlardan birinin hikâyesini anlatacağım.

3

1859 ya da 1860 yılında Mühendisler Şatosu'nun müdürü olan General Lamnovski öldü. Kendisinin öğrenciler tarafından sevildiği söylenemezdi pek. Aynı şekilde yöneticiler tarafından da sevilmiyordu. Birçok sebebi vardı bunun. Öncelikle onun, öğrencilere kabul edilemez şekilde sert davrandığı kanısındaydılar; ayrıca onların yemek, hastalık gibi sorunlarıyla da ilgilenmiyordu. Dahası kavgacı, baş belası biriydi ve en önemsiz meseleleri bile sorun haline getirirdi. Toplantılarda, o gittikten sonra, onun daha da sert olabileceği ama melek gibi karısının bu sertliğe engel olduğu ve pek çok kişiyi, onun gazabından koruduğu söyleniyordu. Karısını kimse görmemişti; hasta olduğunu

düşünüyorlardı. Ama kocasını engelleme konusunda tam bir dahi olduğu kesindi.

Onun, bu sert mizacı yanında, hiç hoş olmayan davranışları da vardı. Bunlardan bazıları komikti ve öğrenciler bunu yakaladıkları anda, onun diğer saçma alışkanlıklarını da buna ekleyerek onu taklit ediyorlar ve bunları karikatürize edecek kadar abartıyorlardı.

Generalin en komik alışkanlıklarından biri, konuşurken sağ elinin bütün parmaklarıyla burnunu okşaması idi. Öğrencilere göre bu davranışla general, "kelimeleri burnundan sağıyordu." Merhum, konuşmasıyla bir bütün olmuştu. Bazen konuşurken kendini kaybettiği ve konuşma aralarında bu "sağma" davranışını yaptığı oluyordu. O zaman kendilerini tutamıyorlar ve ciddiyetlerini kaybederek gülmeye başlıyorlardı. Bu itaatsizliği fark eden general, daha çok kızıyor ve onları hemen cezalandırıyordu. Böylece öğrenciler ve general arasındaki ilişkiler gün geçtikçe daha da kötüye gitti ve sonunda öğrenciler şu kanıya vardılar: "Burun, en çok utanılacak şeydir."

Öğrenciler Lamnovski'yi sevmediklerinden onu kızdırmak, ondan intikamlarını almak ve onu meslektaşlarının gözünde küçük düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmadılar. Bu amaçla, toplantılarda, generalin kara büyüyle uğraştığını, bazı binalarda (İsaac Kilisesi'ni kastediyorlardı sanırım) yaptığı heykeller için şeytanlara mermer getirttiği söylentilerini yayıyorlardı. Fakat şeytanlar çalışmaktan yorulmuşlardı (hikâye böyle devam ediyordu) ve onlara özgürlüklerini kazandıracak generalin ölümünü dört gözle beklemeye başlamışlardı. Bunu daha

inanılır kılabilmek için generalin isim günü akşamı, onu çok kızdıran sahte bir cenaze töreni düzenlediler. Misafirlerin, generalin özel odasına ulaşabilmeleri için öğrencilerin bulunduğu bölümden generalin odasına doğru hüzünlü bir yürüyüş yapmaları gerekiyordu. Bu da öğrencilere, yapacakları sahte tören için gerekli imkânı sağlamış oluyordu. Öğrenciler bu seremonide, ellerinde kandiller, üzerlerinde çarşafla, ilahiler söyleyerek, içinde uzun burunlu bir maskesi olan cansız bir mankeni koydukları tabutu taşıdılar. Tabii, olayın elebaşları yakalandı ve cezalandırıldı. Fakat ertesi gün bu affedilemez davranış tekrarlandı. Ve bu tür davranışlar, 1859 ya da 1860 yılı boyunca, General Lamnovski gerçekten ölüp de bir cenaze töreni hazırlama gereksinimi duyulana kadar devam etti. O zamanın geleneklerine göre okulun öğrencileri, dönüşümlü olarak tabut koruyucusu olmak zorundaydılar ve bu da gerçek kahramanları korkutacak kadar bile korkunç bir olayın gerçekleşmesine neden oldu.

4

General Lamnovski, sonbaharın sonlarına doğru, kasım ayında öldü. Öldüğü gün, Petersburg'da berbat bir görüntü vardı. Hava soğuk ve nemliydi; yerler çamur içindeydi; koyu sis ve bu sisin içinden yükselen ışık insanın sinirlerini bozuyor, düşüncelerini ve hayallerini etkiliyor, insanın içinde bir rahatsızlık ve aynı zamanda bir heyecan salıyordu. Işığın hayat üzerindeki etkilerini

inceleyen Molechott[16] orada olsaydı, sanırım bize ilginç bilgiler verebilirdi bu konuda.

Evet, Lamnovski'nin öldüğü günkü hava insanın sinirlerini bozuyordu. Bu yüzden de merhum, tıpkı bir Lutheryan gibi, şatonun kilisesine götürülmedi. Bunun yerine generalin karargâhındaki o büyük ve hüzünlü toplantı salonuna kondu ve öğrenciler de burada dönüşümlü olarak onu beklemeye başladılar. Ortodoks inancına göre, merhumun öldüğü günden ertesi gün akşama kadar, kilisede onun için bir kalabalık olmalıydı. Bunun için de şatoda ne kadar öğrenci ve hizmetçi varsa hepsi de kiliseye gönderildi ve her ihtimale karşı bu kural çok sıkı bir şekilde uygulandı. Sonuç olarak kilisede ayin yapılırken, şatodakilerin hepsi de oraya toplandı ve şatonun o büyük odaları ve koridorları tamamen ıssız kaldı. Elbette, toplantı salonundaki tören kıyafeti içinde, ellerinde silahlarıyla tabutu bekleyen nöbetçiler hariç.

Garip bir durum vardı orada da. Hepsi de huzursuzdu ve bir şeylerden korkuyordu. "Kalkan", "yürüyen" insanlardan konuşuyorlar, sonra içlerinden bazıları dayanamayıp, "Kapa artık çeneni! Lanet olsun hikâyelerine! Sinirlerimizi bozmaktan başka bir şey yapmıyorsun!" diyerek konuşanı susturuyorlardı. Ama bu durum uzun sürmüyor, bir süre sonra yine aynı mevzulardan konuşuyorlar ve yine huzursuz olmaya başlıyorlardı. Gecenin sonuna doğru hemen hepsi de korkmuş haldeydi artık. Ve içlerinden biri ağlayarak

[16] Jacob Moleschott. 1822-1893 yılları arasında yaşamış olan Alman maddeci düşünür.

Batya'yı-rahiplerden biriydi- çağırmaya gidince korkuları en üst noktasına vardı.

Rahip onların, generalin tabutunun önünde yaptıkları bu eğlenceler yüzünden utanmalarını sağladı. Onlara karşı yumuşak davranıyordu ama onların duygularını nasıl etkileyeceğini de biliyordu.

"O yürüyor," dedi sözlerini tekrarlayarak. "Onu görmüyorsunuz ve göremezsiniz de. Fakat onda öyle bir güç var ki ondan asla kaçamazsınız. O gri adamdır. Geceleri değil; her şeyin griye büründüğü ve herkesin kafasından şeytanı geçirdiği zaman olan alacakaranlıkta kalkar yerinden. Bu gri adam, vicdandır. Onu, başka birisinin ölüsü üzerine hoş olmayan şakalar yaparak rahatsız etmemenizi tavsiye ederim. Herkes bazı kişileri sever, bazı kişilere acır. Dikkat edin de bu gri adam da sizi seven ve size acı bir ders veren kişilerden biri olmasın."

Öğrenciler onun bu sözlerine yürekten inandılar ve hava kararınca, etraflarında gri adamın olup olmadığına anlamaya çalıştılar. Sizin de bildiğiniz gibi alacakaranlıkta insanın duyguları daha bir keskinleşir; bildiğimiz günün yerini yeni bir dünya alır; tanıdık nesneler düşsel, akıl almaz ve aynı zamanda korkunç bir şekle bürünür. Böyle bir durumda her kişi gördüklerine kendine göre bir açıklama getirir. Duygu ve düşünce hali devamlı dalgalıdır; bunun gibi garip, çelişkili bir durumda insanın iç dünyası kendi hayallerini oluşturmaya başlar. Gerçekler düşe, düşler gerçeğe döner. Bu, büyüleyici ve korkutucu bir durumdur; ne kadar korkutucu olursa o kadar büyüleyici ve heyecan verici olur.

Tabutun başında nöbet tutan öğrencilerin büyük çoğunluğu böyle bir durumdaydı. Cenazeden önceki son gece kiliseye yüksek mevkilerden tanınmış ve önemli kişilerin gelmesi bekleniyordu. Bu yüzden şatodan gelenler haricinde kasabadan da pek çok insan kiliseye birikmişti. Hatta Lamnovski'nin evindekiler de bu ünlü kişileri görmek için kiliseye gitmişlerdi. Ölü de, dört genç nöbetçi ile birlikte yalnız kalmıştı. Nöbetçiler G., B., Z., ve K.'ydı- hepsi de hala mutlu bir şekilde yaşıyorlar ve hepsinin de şu anda hem orduda hem de sosyal hayatta önemli konumları var.

5

Nöbet bekleyen bu dört gençten özellikle bir tanesi diğerlerinden daha haşarıydı: K. İçlerinde en yaramazı, Lamnovski'yi en fazla rahatsız edeni ve dolayısıyla da en fazla cezalandırılanı oydu. Merhum özellikle K.'dan nefret ederdi, çünkü onun şu "burnunu sağma" hareketini en güzel taklit eden kişi K.'ydı. K., ayrıca generalin isim gününde sahte cenaze alayı düzenleme işinde de aktif olarak rol almıştı.

Bu cenaze olayında K tabuta girmiş ve yüzünü ekşitip ses tonunu da herkesi güldürecek şekilde ayarlayarak bir konuşma yapmıştı. Konuşma öyle komikti ki cenaze alayını dağıtmaya gelen görevliler bile gülmüşlerdi bu duruma.

Bu olayın, Lamnovski'nin gazabını en uç noktaya taşıdığını herkes biliyordu. Bu yüzden de ortalıkta

generalin, “K.’yı hayatının sonuna kadar unutamayacağı bir şekilde cezalandıracağı” şeklinde yemin ettiğine dair bir söylenti dolaşıyordu. Öğrenciler buna inandılar. Müdürün karakteri de göz önüne alındığında onun, yeminini gerçekleştireceğinden kuşkuları yoktu. Bütün bir yıl K., sanki “saçlarından asılmış” bir şekilde dolaştı ortalıkta. Ama canlı, neşeli tabiatı göz önüne alındığında onu herhangi bir çılgınlık yapmaktan alıkoymak zor gözüküyordu. Durumu son derece tehlikeliydi. Herkes, K.’nın bir gün, Lamnovski’nin beklediği o şeyi yapacağını ve bunun sonucunda da “hayatının sonuna kadar unutamayacağı” cezayı alacağını bekliyordu.

K., müdürün tehditlerinden son derece korkuyordu. Öyle ki, şarap içip de sarhoş olmuş bir kişinin umutsuz hali vardı üzerinde. Diğerlerinin ona “Bir köylü bir yıl boyunca içki içmeyebilir, ama şeytan onu yakaladığında da hiç durmaksızın içer,” şeklinde söylediği atasözünün gerçeğe dönüşmemesi için her türlü muziplikten uzak duruyordu.

Ama şeytan K.’yı tam da generalin tabutunun başında yakaladı. Şimdi general, tehditlerinden hiçbirini yerine getiremeden uzanıp kalmıştı işte. Artık daha fazla korkutamazdı bu öğrenciyi. Böylece gencin içindeki bastırılmış muziplik bir anda ortaya çıktı; adeta aniden geliveren bahar mevsimi gibi patlayıverdi. Kısacası çocuk, çıldırmıştı.

6

Ölü için son kalabalık, şatodakilerin de zaten hazır bulunduğu akşam saat yedide toplanacaktı; fakat ünlü kişiler geleceği ve onlardan sonra girmek de uygun kaçmayacağı için çoğu kişi kiliseye daha erken gitmişti. Ölünün bulunduğu odada ise daha önce de söylediğimiz gibi dört koruma vardı: G., B., Z., ve K. Yan odalar da tamamen boştu. Bir ruh bile yoktu içlerinde.

Saat yedi buçukta kapı açıldı ve bir anlığına başına gelen saçma kaza yüzünden işin tuhaflığını daha da artıran yaver gözüktü. Görevli subay kapıya doğru giderken ya kendi ayak seslerinin çıkardığı gürültüden ya da arkasından birisinin koştuğunu düşünmesinden olacak korktu ve yanından geçen adamı durdurduktan hemen sonra:

"Bu da kim? Kim bu?" diye bağırdı. Ardından kapıyı aralayarak kafasını çabucak içeri soktu. Fakat kapı birdenbire kendiliğinden kapandı ve subay da birisinin kendisini odaya kapatmak istediğini düşünerek bir kez daha bağırdı. Sonra da herkesin kilisede olduğunu düşündüğünden, odaya endişeli bir şekilde çabucak göz attı ve hiçbir şey söyleme gereği duymadan dışarı çıkıp kapıyı kapattı. Kılıcını sesli bir şekilde şakırdattı ve olabildiği kadar hızlı koşarak kiliseye gitti.

Tabutun başında bekleyen öğrenciler- büyükler de dâhil- görevli subayı bu halde görünce korkulması gereken bir şeyin olduğunu fark etmişlerdi ve bu korku da bulaşıcı bir hal almıştı.

7

Nöbetçi öğrenciler, uzaklaşan ayak seslerini dinlediler ve her adımda biraz daha yalnızlaştıklarını hissettiler. Sanki bu ölü adam, kendisine yapılan hakaretleri unutmadığı ve hala affetmediği için onlardan öçlerini bir ölünün alması gereken tarzda alacaktı. Tek gereken şey uygun zamandı; gece yarısının mistik saati.

Horozlar öttüğünde
Ve ölü adam karanlıkta gezindiğinde…….

Gerçi nöbetçiler gece yarısına kadar orada kalmayacaklar, daha öncesinde nöbeti devredeceklerdi. Ama onlar sadece ölü adamdan değil, aynı zamanda alacakaranlıkta dolaşan gri adamdan da korkuyorlardı.

Şimdi ise tam anlamıyla bir alacakaranlıktı; tabutta ölü adam vardı ve her taraf acayip bir sessizliğe bürünmüştü. Dışarıda güçlü sonbahar yağmuru pencereleri dövüyor; rüzgâr korkunç bir gürültüyle esip yaprakları çatılara sürüklüyor, bacalarda uğultular meydana getiriyordu. Hepsi de gergindi. Orada durmak ve bu sessizliği devam ettirmek zorunda olmak üzerlerinde bir baskı duygusu oluşturuyor, durumu daha da kötüleştiriyordu. Her şey tehlike içindeydi. Başlarına hücum eden kan şakaklarına vurdukça değirmendeki öğütülme sesini andıran bir ses çıkıyordu. Bu deneyimi daha önce yaşayanlar iyi bilirler; bu ses değirmenin buğdayı öğütme sesi değildir, değirmenin kendi kendini

öğütme sesidir. Bu durum insanı bunaltıcı bir ruh durumuna sokar ve gün ışığının alışıldık aydınlığından maden ocağına ilk kez inen insanların yer altındaki lambaların puslu ışığıyla karşılaştıkları anda hissettiklerini anımsatır biraz. Sessizliği devam ettirmek imkânsızdır; kendi sesinizi duymak için güçlü bir istek duyarsınız; ya da bir şeylerin altına saklanmak veya en olmadık şeyleri yapmak istersiniz.

8

Tabutun başında bekleyenlerden biri, K., bu duyguyu hissetti ve disiplini unutarak, elinde tüfeğiyle fısıldadı:

"Hayaletler Papka'nın burnu için buraya geliyor!"

Lamnovsky bazen şaka olsun diye "Papka" diye çağrılırdı, fakat bu şaka o anda hiçbirine komik gelmedi. Aksine durumun tuhaflığını daha da artırdı. İçlerinden biri bunu fark ederek K.'ya:

"Kapa çeneni, yeterince korkuyoruz zaten!" dedi ve hepsi de o anda endişeyle ölünün yüzünü örten kefene baktılar.

"Ben de bunun için böyle söyledim," dedi K. "Kendi adıma, ben bir parça bile korkmuyorum. Bu ölü bana hiçbir şey yapamaz. Bu tür önyargıları bir kenara bırakıp böyle saçma şeylerden korkmamalısınız. Bir cesetten sana zarar gelmez, bunu göstereceğim."

"Lütfen yapma!"

“Evet, yapacağım. Size Papka’nın, onu burnundan yakalasam bile hiçbir şey yapamayacağını göstereceğim.”

Ve bu beklenmedik konuşmayla beraber K. silahını kolunun altına sıkıştırıp ölünün yanına gitti ve onu burnundan yakalayıp keyifli ve yüksek bir sesle:

“Hey Papka, sen şimdi ölüsün ve ben yaşıyorum! Senin burnunu çekiyorum ama sen bana hiçbir şey yapamıyorsun,” dedi.

Arkadaşları onun bu şakası karşısında donup kalmışlardı. Daha bir şey söylemeye fırsat kalmadan bir ses duydular; derinden gelen, açık ve net, içinde acıyı barındıran bir iç çekme sesi; şişirilmiş bir şiltenin içindeki havanın boşalmasıyla oluşan sese benzer bir ses. Ve sanki ses, tabuttan gelmişti.

K. silahını kavradı ve gürültülü bir şekilde katafalktan indi. Diğer üçü ne yapacağını bilmeden kendilerini savunmak için silahlarını sanki yerinden kalkmakta olan ölüye doğrulttular.

Fakat hepsi bu değildi. Ölü adam sadece iç geçirmemiş, aynı zamanda ya kendisine hakaret eden çocuğun peşinden gitmiş ya da onu eliyle yakalamıştı; bir anlığına tabuttaki kefen bir dalga halinde K.’nın arkasından gelmişti. Ölü, kefenden kurtaramamıştı kendisini. Ve sonra yere düşme sesiyle birlikte bir çığlık duyuldu. Kefen dalgası gerçekten de korkutucu bir görüntüye dönüşmüştü. Ama dahası, ölü şimdi ellerini göğsüne kavuşturmuş şekilde yatıyordu ve üzerinde hiçbir şey yoktu.

K., yerde yatıyordu. Silahını düşürmüş, ellerini yüzüne kapayarak korkunç bir inilti koyuvermişti. Kendini

duygularına teslim etmişti ve ölüden kurtulmak için onun gelmesini bekliyordu.

Bu sırada iç geçirme yinelendi ve zayıf bir hışırtı duyuldu. Bu, bir yenin diğerine sürtünmesine benzer bir sesti. Açıkça görülüyordu ki ölü adam ellerini hareket ettiriyordu. Derken birden hafif bir gürültü duyuldu; bunu mumları titreten bir hava cereyanı takip etti ve o anda kapıları örten perdenin hareketi eşliğinde bir görüntü belirdi. Gri adamdı bu! Korkan çocukların önünde gri adam görünümüne sahip bir görüntü belirmişti. Acaba bu görüntü, öbür dünyaya gidip orada yeni bir biçime bürünen ve kendisine yapılan hakaretin öcünü almak için bu dünyaya dönen ölü adam mıydı? Yoksa daha korkunç bir ziyaretçi, yani yan odadan çıkıp gelmiş olan şatonun ruhu muydu?

9

Bu görüntü bir göz yanılması değildi. Ne kaybolmuştu ne de Heine'nin "Gizemli Kadın" da tarif ettiği şekli anımsatıyordu. Bununla birlikte bu görüntü tıpkı Heine'nin kadını gibi içinde ruh barındıran bir cesede benziyordu. Korkmuş çocukların önünde tam anlamıyla iskeleti andıran bir görüntü duruyordu şimdi. Baştan aşağı beyazdı, ama gölgede gri bir renge bürünüyordu. Korkunç derece ince soluk bir yüzü ve yine gri renkte uzun, kalın, omuzlarını ve göğsünü örten, taranmamış karmakarışık saçları vardı. Şişmiş gözleri parlaktı ve kıvılcımlar saçıyordu; sanki iki derin kuyudaki

iki koz parçasıydı. Görüntünün bir iskeletinkini andıran elleri ağır bir kumaşı kapının üzerinde tutmaktaydı ve bu zayıf kavrayıştan çıkan sesi öğrenciler duyabilmekteydi. Siyah dudakları aralıktı ve bu aralıktan biraz iniltiyi biraz da K.'nın ölü adamın burnunu çektiğinde duydukları iç çekmesini anımsatan ıslığa ve hırıltıya benzer bir ses geliyordu.

10

Bu korkunç görüntü üç öğrenciyi de şok etmişti. Hepsi de yerde kefene dolaşmış bir şekilde yatan K.'dan daha fazla korkmuşlardı. Hayalet, bu gruba bakmadı bile. Onun gözleri içindeki ölünün örtüsüz bir şekilde yattığı tabuta sabitlenmişti. Hafifçe sallanıyor, hareket etmeye çalışıyordu. Sonunda başardı da. Sırtını duvara vererek yavaşça kıpırdandı, duraksayan adımlarla tabuta yöneldi. Hareketleri korkunçtu. Her ardımda sarsılarak, nefesi acıyla aralık dudaklarından içeri çekiyor ve göğsünden dışarı verirken nöbetçi öğrencilerin daha önce tabuttan geldiğini sandıkları sesi çıkarıyordu. Birkaç adım daha attı ve sonunda tabuta iyice yaklaştı; fakat katafalkın basamaklarından çıkmadan önce durdu ve hala titremekte olan K.'yı yakaladı; kuru parmaklarıyla, düğmelerinden birine takılmış olan kefenden onu kurtardı ve tarifsiz bir üzüntüyle yüzüne baktı; parmağını azarlayıcı bir şekilde salladıktan sonra K.'nın üzerinde haç çıkardı. …Sonra güç bela titreyen ayakları üzerinde durarak katafalka çıktı, ölüyü iskelet kollarıyla sardı ve hıçkırıklara boğuldu. Sanki iki ölü, tabutun içinde

kucaklaşıyordu. Fakat bu sahne uzun sürmedi. Şatonun diğer tarafından gelen sesle birlikte karışıklık sona erdi. Kiliseden çıkan öncü kuvvet, önemli kişiler gelmeden önce orada bulunmak için generalin tabutunun bulunduğu bölgeye geliyordu aceleyle.

11

Nöbetçiler koridorda yaklaşan ayak seslerini ve kilisenin açık kapısından cenaze marşının son bölümünü duydular. Bu ani değişim öğrencilerin cesaretlerini yeniden kazanmalarına ve kendilerine çekin düzen verip alışkanlığa dönüştürdükleri disiplini sağlamalarına yetti.

Kalabalık varmadan önce her şeyi kontrol etmek için aceleyle gelmiş olan emir subayı:

"Aman Tanrım, o buraya nasıl geldi!" diye bağırdı.

Gri saçları dolaşmış beyazlar içindeki cansız beden ölüyü kollarına sarmış bir şekilde yerde yatıyor ve görünüşe göre artık nefes almıyordu. Sorun böylece anlaşılmış oldu. Öğrencileri korkutan hayalet, ölen generalin eşiydi. Çok hasta olduğu için uzun süre yataktan kalkamamıştı. Fakat etraftaki herkes cenaze için gidince, sürünerek de olsa o ölümcül yatağından kalkmış, duvarlara tutunarak tabutun yanına gelmişti. Öğrencilerin ölü adamın yenlerinden duyduklarını sandıkları o kuru hışırtı da onun duvara dokunması sonucunda çıkmıştı. Şimdi derin bir baygınlık geçirmiş, emir subayının emriyle bir koltukta yan odaya taşınmıştı.

Bu şatodaki son geceleriydi ve hikâyeyi anlatanın dediğine göre etkisi de hala devam ediyormuş. “Bu olaydan sonra,” dedi, “bir daha bir başkasının ölüsüne memnuniyetle bakan birini görmeye katlanamadık. O bağışlanamaz yaramazlığımızı ve tek başına aşkın kutsal gücüyle affetme gücüne sahip Mühendisler Şatosu’nun son hayaletinin kutsal elini her zaman hatırladık. O günden sonra cesetlerle ilgili korkumuz sona erdi. Bizim gördüğümüz sonuncusuydu.”

Rus edebiyatının en önemli öykü yazarlarından Leskov, Solak adlı öyküsünde bir demirciyi merkeze alarak Rusya'yı ve Batı medeniyetini karşılaştırır. Modernleşme sorununu, Rus insanın vatan sevgisini, ülkenin gerçek anlamda Batı medeniyetine ulaşmasının önündeki engelleri büyük bir ustalıkla ayrıntıların arasına serpiştirir Leskov.

Kitapta yer alan üç öykü, Rus edebiyatının bu önemli ismini tanımak için bir giriş niteliğinde.